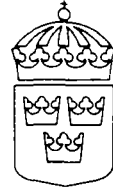

Regeringens skrivelse 1993/94:238

med redogörelse för vidtagna åtgärder för att stärka
det finansiella systemet

Skr.
1993/94:238

Regeringen överlämnar denna skrivelse till riksdagen.

Stockholm den 24 mars 1994.

Carl Bildt

Bo Lundgren
(Finansdepartementet)

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen lämnar regeringen en redogörelse för vilka åtgärder som har vidtagits för att stärka det finansiella systemet.

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
2. Bakgrund	4
3. Finanskrisens förlopp	5
Omslag på fastighetsmarknaden	5
Finansbolagen först drabbade	6
Växande bankproblem	7
Det statliga bankstödet	8
Internationella bankproblem	9
4. Kreditmarknadens utveckling	10
Kreditförlusterna har kulminerat	10
Intjäningen har förbättrats	11
Minskade rörelseförluster	12
Kapitalsituationen i bankkoncernerna	13
Bostadsinstitutet	14
Utlåningsvolymerna m.m.	15
5. Stödåtgärder	17
Bankstödsnämndens arbetsmål och inriktning	18
Genomförda stödåtgärder	18
Sparbanken Sverige	18
Nordbanken	20
Gota Bank	21
Sammanläggning av Nordbanken och Gota Bank	22
Skandinaviska Enskilda Banken	22
Föreningsbanken	23
Sammanfattning av stödinsatser	23
Framtida återvinning samt garantiavgifter	25
6. Stödets effekter	26
Bevarad stabilitet	26
Funktionsdugligare banksystem	27
Strukturella förändringar	27
7. Andra särskilda åtgärder	29
Avtal om avgångsvederlag	29
Skadeståndstalan mot styrelserepresentanter	31

8. Statens uppgifter framöver	33
Statens ägarroll	33
Securum och Retriva	34
Statens ägande i Securum, Retriva och Nordbanken	36
Bankstödsnämndens framtida uppgifter	37
Delegationen för privatisering av Nordbanken	37
Uppföljning av ingångna avtal	38
9. Ett svenskt inlåningsförsäkringssystem	38
10. Lärdomar av finanskrisen	39
Tillsynen av kreditinstitut	39
Bilaga: Statens bolag för övertagna problemkrediter	41

1 Inledning

Riksdagen beslutade den 18 december 1992 om åtgärder för att stärka det finansiella systemet (prop. 1992/93:135, bet. 1992/93:NU16, rskr. 1992/93:155). Genom riksdagsbeslutet bemyndigades regeringen att göra betydande åtaganden för statens räkning. Med hänsyn härtill angavs att det är angeläget att riksdagen fortlöpande hålls informerad om vilka åtgärder som genomförs. För att fullgöra denna informationsskyldighet skall regeringen i skrivelser till riksdagen redovisa vidtagna åtgärder. Tidigare skrivelser lämnades i maj 1993 (skr. 1992/93:251) samt i september 1993 (skr. 1993/94:61). Det åligger vidare regeringen att årligen lämna en redogörelse för de budgetmässiga konsekvenserna av stödåtgärderna. En sådan redogörelse lämnades i budgetpropositionen (prop. 1993/94:100 bilaga 8). Med anledning av att väsentliga stödåtgärder nu vidtagits och att arbetet i Bankstödsnämnden delvis ändrar karaktär finns det skäl att nu lämna en mer sammanfattande redogörelse för bakgrunden till det statliga åtagandet, vidtagna åtgärder och de erfarenheter som vunnits.

Centrala delar av det finansiella systemet har under de senaste åren genomgått en djup kris. Förlusterna och påfrestningarna, av såväl privat- och företagsekonomisk som samhällsekonomisk natur, till följd av krisen är till viss del kända, men kan i stora delar ännu inte summeras. Detta gäller bl.a. den slutliga belastningen på statens budget. En utredning pågår om krisens orsaker och effekter och om den ekonomiska politikens roll i utvecklingen. Framtida forskning kommer säkert också att kasta nytt ljus över krisens olika skeenden.

I föreliggande skrivelse ges en kort bakgrundsbeskrivning till krisen och dess förlopp. Därefter redogörs för kreditinstitutens samlade resultatutveckling och finansiella situation. I ett följande avsnitt behandlas statens generella åtagande samt görs en summering av vidtagna stödåtgärder. Stödets huvudsakliga effekter på kreditmarknaden diskuteras. Därefter redogörs för andra åtgärder i samband med bankkrisen, bl.a. skadeståndstalan mot styrelseledamöter. Statens uppgifter framöver är vidare viktiga att orientera om. Information ges även om behovet av ett svenskt inlåningsförsäkringssystem. Avslutningsvis görs några reflektioner om vilka lärdomar som nu kan dras av krisen. I en bilaga som utarbetats av Bankstödsnämnden redogörs närmare för statens bolag för övertagna problemkrediter.

2. Bakgrund

Den finansiella krisen utvecklades i samband med att ekonomin övergick från en långvarig internationell högkonjunktur med tydliga inslag av överhettning, till en djup lågkonjunktur med deflationstendenser i enskilda länder. I Sverige blev konjunkturomslaget kraftigt med snabbt fallande inflation och stigande realräntor. Såväl de allvarliga problemen

i finanssektorn som styrkan i konjunkturomslaget hade emellertid sina rötter längre tillbaka i tiden. Skr. 1993/94:238

Devalveringarna i början av 1980-talet lade grunden till en ihållande expansion som inte balanserades med en tillräckligt stram finanspolitik. Ett allt starkare inflationstryck byggdes upp. Strukturproblemen i den svenska ekonomin hade inte åtgärdats vilket accentuerade överhettningssproblemen. På arbetsmarknaden saknades åtgärder för ökad flexibilitet och smidigare anpassning till de förutsättningar som gällde i olika sektorer. Den offentliga sektorn led av produktivhetsproblem och alltför svagt utvecklat konkurrenstänkande. Inom byggnadssektorn utgjorde sedan länge regleringar och subventioner starka kostnadsdrivande element.

På kredit- och valutamarknaderna hade långvariga regleringar medfört inlåsnings effekter och brist på konkurrens och marknadsmässighet. Den ökande finansiella integrationen med omvärlden och den snabba utvecklingen av finansiella instrument gjorde olika former av kvantitativa regleringar ineffektiva. Det fanns därtill en entydig internationell trend att ta bort olika hinder i syfte att uppnå en bättre resursallokering och öka effektiviteten på de finansiella marknaderna. Avvecklingen av kvantitativa regleringar på den svenska kredit- och valutamarknaden var av nämnda skäl en naturlig och nödvändig följd av att den svenska ekonomin är en öppen ekonomi med stort utbyte med omvärlden. Avregleringarna kom dock förhållandevis sent.

Hösten 1985 slopades begränsningarna för kreditinstitutens utlåningsvolym. I det rådande ekonomiska klimatet kom kreditexpansionen att bli mycket kraftig under flera år därefter och leda till en betydande ökning av skuldsättningen i hushåll och företag. Skulduppbyggnaden understöddes av ett föråldrat skattesystem med höga marginalskatter som stimulerade till belåning och missgynnade sparande. Den slutliga avvecklingen av valutaregleringen kom först 1989 och öppnade då möjligheter till fastighetsinvesteringar utomlands för bl.a. försäkringsbolag. Ett betydande behov att i riskspridningssyfte investera i utlandet hade då ackumulerats vilket kom att utlösas i ett konjunkturskede som präglades av överhettning och höga prisnivåer.

Det är mot bakgrund av dessa betydande omställningsproblem som krisen på fastighetsmarknaden och de åtföljande förlustproblemen i kreditinstituten skall ses.

3. Finanskrisens förlopp

Omslaget på fastighetsmarknaden

Överhettningen inom byggnadssektorn i kombination med hög belåning hos fastighetsbolagen hade mot slutet av 1980-talet lett till ohållbara prisnivåer, framför allt inom det kommersiella fastighetsbeståndet. I attraktiva storstadsområden förekom årliga prisstegringar i storleksordningen 25 procent. Bygg- och fastighetsbranschen stod för omkring

hälften av utlåningen från kreditinstituten. Med hög belåning och förväntningar om ständiga värdeökningar kunde även mindre lönsamma fastighetsbolag klara sig genom köp och försäljningar. När högkonjunkturen började vika kom senare års kraftiga nybyggnation av kontor att möta betydande uthyrningsproblem och hyresnivåerna började allmänt att pressas ner. Den minskade lokalefterfrågan resulterade i ett kraftigt prisfall 1991 och en stigande vakansgrad. Priserna har idag mer än halverats på kommersiella fastigheter i t.ex. Stockholm. Vakansgraden steg från internationellt låga 2 procent till 15 - 20 procent i många områden.

På aktiemarknaden hade en kraftig kursnedgång skett redan under 1990. Utöver den konjunkturförsvagning som stora delar av ekonomin kände av kom fallet i olika tillgångsvärden att leda till problem av tidigare i stort sett okänd omfattning. I Sverige utvecklades således lågkonjunkturen till en fastighetskris med ett stort antal konkurser bland fastighetsbolagen med stora återverkningar inom bl.a. byggnadssektorn.

Finansbolagen först drabbade

De som drabbades först av omslaget i ekonomin och nedgången på tillgångsmarknaderna var finansbolagen. Dessa instituts säkerheter låg generellt inom belåningsvärdenas övre segment för fastigheter och aktier. Riskbenägenheten hade ytterligare stigit genom ett ökat antal engagemang på fastighetsmarknaden. Nyckelkoncernen var det finansbolag som först fick allvarliga förluster vilket tvingade bolaget att ställa in betalningarna 1990. Marknadens oro för finansbolagens situation tilltog snabbt och flera finansbolag fick problem med sin finansiering. Finansbolagen var hänvisade till kort upplåning, bl.a. genom s.k. marknadsbevis, medan utlåningen i stora delar var långfristig vilket förstärkte problemen. När marknaden för marknadsbevis upphörde att fungera var finansbolagskrisen ett faktum. I flera fall kunde uppgörelser nås mellan ägarna och bankerna. I några fall tvingades bolag gå i konkurs. Många finansbolag fick banta sin verksamhet avsevärt, i vissa fall med sikte på total avveckling.

Det fanns inte anledning för staten att direkt engagera sig i finansbolagens förlustproblem och rekonstruktioner. Något hot mot betalningssystemet eller kreditförsörjningen i stort bedömdes inte vara för handen. Problemen föranledde emellertid ny lagstiftning om finansbolagens finansiering som gav bolagen rätt att utge obligationer och andra fordringsrätter för allmän omsättning. Från och med 1994 omfattas finansbolagen och kreditaktiebolagen av en gemensam lagstiftning, benämnd kreditmarknadsbolagslagen.

Problemen inom finansbolagssektorn fick delvis direkta återverkningar på bankerna bl.a. genom att dessa svarade för en del av finansbolagens finansieringsbehov. På så sätt kom bankerna indirekt att belåna fastighetsbolag inom säkerhetslägen som i många fall låg över vad som bankerna normalt tillämpade för sin utlåning. För vissa banker kom detta

Växande bankproblem

Det stod snart klart att krisen inte skulle begränsas till finansbolagssektorn. Försvagningen på fastighetsmarknaden var så djupgående och bankernas lån till fastighetsbolag eller lån mot säkerhet i fastigheter så omfattande att bankerna oundvikligen åsamkades allt större förluster. Nordbankens reserveringsbehov för kreditförluster hade ökat kraftigt under 1990 och 1991. För att uppfylla gällande kapitaltäckningskrav vid årsskiftet 1991/1992 behövdes ett kapitaltillskott på drygt 5 miljarder kr. Som majoritetsägare hade staten ett direkt ansvar för Nordbanken. En ny styrelse och ny ledning hade tillsatts och en omstrukturering och effektivisering av banken påbörjats. Det bedömdes därutöver vara av väsentlig betydelse för tilltron till det svenska bankväsendet och betalningssystemet att bankens fortlevnad tryggades. Staten hade sålunda i detta fall att uppträda både i sin roll som ägare och som ytterst ansvarig för stabiliteten i banksystemet.

I september 1991 framkom att även Första Sparbanken hade åsamkats omfattande kreditförluster med risk för en obeståndssituation. Banken vände sig till staten för hjälp i syfte att trygga en rekonstruktion. Staten bedömde det som nödvändigt att medverka till en sådan för att förhindra allvarliga återverkningar på betalningssystemet. Efter överläggningar kunde sparbanksrörelsen genom olika åtaganden, bl.a. ett räntefritt villkorslån till banken, skapa rådrum för nödvändiga strukturåtgärder. Staten garanterade det nämnda lånet.

Under vintern och våren 1992 förvärrades emellertid problemen i de båda bankerna. Den underliggande reala utvecklingen innebar väsentligt större förlustproblem än bankerna tidigare förutsett. De negativa effekterna på intjäningsförmågan samt förlusterna på grund av kollapsen inom stora delar av fastighetsmarknaden började alltmer uppdagas liksom den lättsinniga långivning som i många fall förevarit. Staten såg sig tvungen att genom större och mer genomgripande insatser under 1992 tillförsäkra att på sikt sunda omstruktureringar kom till stånd i de nämnda bankerna. Under hösten 1992 stod det även klart att Gotakoncernen med Gota Bank inom en relativt snar framtid riskerade att hamna på obestånd. I första hand skulle kapitaltäckningskraven vid det kommande årsskiftet inte kunna uppfyllas. Regeringen bedömde det som nödvändigt att garantera bankens utfästelser. Däremot ingrep staten inte för att förhindra att moderbolaget Gota AB försattes i konkurs eftersom detta inte bedömdes få allvarligare konsekvenser för betalningssystemet.

Regeringen hade således på kort tid funnit det nödvändigt att med olika slag av insatser förhindra en utveckling som riskerade att rasera förtroendet för det finansiella systemet. Vissa banker riskerade annars att stå utan tillräcklig finansiering och skulle snabbt kunna drivas mot betalningsinställelse. Betalningsförmedlingen skulle till stor del upphöra att fungera med allvarliga återverkningar på det normala ekonomiska livet. Det bör således redan på detta stadium ha stått klart för bankernas långivare att staten var beredd att gripa in när det erfordrades för att trygga stabiliteten i betalningssystemet och förhindra allvarliga samhälls-ekonomiska störningar. Det fortlöpande analysarbetet på Finansdepartementet under våren och sommaren 1992 visade att utvecklingen gick mot en alltmer osäker situation för kreditinstituten överlag. Det växte fram en hotbild, som om den i olika delar realiserades, skulle komma att kräva snabba och genomgripande statliga insatser. En beredskap byggdes upp för att med genrellt åtgärder möta en sådan utveckling.

Insikten om förlustproblemets art och möjliga räckvidd tilltog efter hand även på marknaden. Bostadsinstituten hade dithills förskonats från större förluster. Den djupa konjunkturedgången och den snabbt växande arbetslösheten i kombination med hög skuldsättning gav näring till en ökad osäkerhet om institutens förlustrisker. I samband med turbulensen på de internationella valutamarknaderna och spekulationerna mot bl.a. den svenska kronan med åtföljande mycket kraftiga räntehöjningar i september 1992, uppstod betydande problem på marknaden för bostadspapper. Riskerna hade då ökat ytterligare för att viktiga delar av kreditmarknaden inte skulle kunna fungera på ett normalt sätt. Misstankar hos t.ex. utländska långivare om fallissemang i en svensk bank skulle under dessa förhållanden snabbt kunna få ett krisartat spridningsförlopp i banksystemet. I det läget bedömde regeringen det som nödvändigt att mer explicit utfärda en garanti för betalningssystemets stabilitet och för att säkra kreditförsörjningen. Efter överenskommelse med socialdemokraterna skedde detta den 24 september 1992.

Den 18 december beslutade riksdagen om de föreslagna åtgärderna. Det statliga åtagandet innebär en garanti att banker och vissa andra kreditinstitut med statlig anknytning kan fullgöra sina förpliktelser i rätt tid. Därigenom skyddas betalningssystemets funktion och kreditförsörjningen. Det enskilda kreditinstitutets fortlevnad och dess ägares förmögenhet, liksom innehavarna av eviga förlagslån, skyddas däremot inte av åtagandet.

Åtagandet är av extraordinär natur och temporärt. Enligt riksdagsbeslutet får det dock avvecklas först när det inte föreligger något hot mot det finansiella systemet. Avvecklingen, som beslutas av riksdagen, skall vidare ske utan att fordringsägarnas intressen riskeras. Riktlinjer och villkor för stödet kommer att behandlas närmare under avsnitt 5.

Påfrestningarna för det svenska banksystemet har paralleller i flera andra länder, inte minst i de nordiska grannländerna och främst då i Norge och Finland. Även i Japan genomgår bankerna en osäker period med betydande kreditförluster. USA har från mitten av 1980-talet också erfarenheter av krisdrabbade kreditinstitut och banker. Flera länder inom EG har också upplevt växande bankproblem men i allmänhet i begränsad omfattning. De bakomliggande faktorerna är i många fall likartade, men omständigheterna i Sverige har varit sådana att vi tillhör de länder där banksystemet drabbats hårdast. De sätt man tagit hand om situationen skiljer sig åt mellan länderna. Förutom att problemens omfattning och styrka varierar är bankstrukturerna och inte minst den institutionella ramen för hantering av krisbanker olika.

I **Norge**, där problemen i banksektorn uppstod ett par år tidigare än i Sverige, fanns två s.k. sikringsfonder uppbyggda med avgifter från bankerna och med uppgift att skydda insättarnas medel. Dessa fonder befanns dock otillräckliga, varför Statens Banksikringsfond inrättades med uppgift att genom lån till sikringsfonderna finansiera kapitaltillskott till bankerna. Det inrättades även en fond benämnd Statens Bankinvesteringsfond med uppgift att delta i aktieemissioner. De statliga kapitalinsatserna ledde till att staten blev ägare till de tre största affärsbankerna. Senare har en av dem kunnat återgå i privat ägo. Summan av kapitaltillskott (inkl. räntestöd) till banksystemet kan beräknas till 28 miljarder NOK, varav staten svarat för omkring 20 miljarder NOK. Liksom i Sverige har bankernas resultat utvecklats väsentligt bättre för 1993 och flertalet banker visade rörelseöverskott. En fortsatt konsolidering kan förutses varför en betydande del av statens kostnader bör kunna återvinnas.

Även i **Finland** har bankkrisen, i första hand inom sparbankssektorn, tvingat staten till omfattande åtgärder. Finlands bank spelade inledningsvis en aktiv roll innan Statens säkerhetsfond inrättades med syfte att stödja enskilda banker om så erfordrades för att trygga stabiliteten och insättarnas medel. Kapitalinsatserna har dels skett som en form av villkorlån (med egenskaper som riskkapital) i syfte att allmänt stärka soliditeten och utlåningskapaciteten i banksystemet, dels som riktade kapitalinsatser. Problemens omfattning föranledde i februari 1993 att staten genom regeringens försorg garanterade att bankerna under alla omständigheter skulle kunna stå för sina förpliktelser, dvs ett likartat åtagande som den svenska statens. Det statliga bankstödet har inneburit utbetalningar på över 40 miljarder FIM.

Medan staten således ingripit kraftfullt i Sverige, Norge och Finland har problemen i **Danmark** inte varit av samma omfattning. De problem som förevarit har i första hand omhändertagits av marknaden själv med stöd från den danska centralbanken. Traditionellt har de danska bankerna också varit bättre kapitaliserade än bankerna i övriga Norden.

Det har varit naturligt att åtgärder och omstruktureringar för banksystemen i de nordiska länderna vidtagits på central nivå. Banksystemen är

relativt koncentrerade och stabiliteten i betalningssystemen har hotats under de exceptionella förhållanden som varit för handen. Det har setts som nödvändigt att genom kraftfulla insatser så snabbt som möjligt återställa förtroendet och säkra en fungerande kreditförsörjning, vilket endast kunnat ske genom statens försorg. USA har en annan bankstruktur som möjliggör mer decentraliserade åtgärder med delvis andra strukturella och finansiella lösningar. Omstruktureringar och fusioner mellan banker kan ske i större utsträckning. Redan från tidigt 1980-tal genomgick stora delar av de s.k. savings and loans institutions en kris medan bankernas förlustproblem kom senare under åttiotalet. Problemen har i huvudsak hanterats av olika tillsynsmyndigheter för respektive institutgrupp med medel ur fonder för tryggnad av insättarnas pengar. Storleken på förlusterna har emellertid tvingat staten att rekaptalisera fonderna till mycket betydande belopp.

I **Japan** har bankerna under senare år varit utsatta för betydande kreditförluster. På grund av mindre jämförbara redovisningsregler har det varit svårt för utomstående att få en klar bild av omfattningen av de japanska bankernas problemlån och förluster. Olika åtgärder från myndigheterna har främst syftat till att underlätta för bankerna att själva ta sig igenom problemen. Åtgärderna har bl.a. syftat till att stabilisera aktiemarknaden. Genom att bankerna i kapitalbasen får tillgodoräkna sig dolda reserver från orealiserade kapitalvinster på aktieinnehav är aktiekursutvecklingen av stor betydelse för de japanska bankernas kapitaltäckning. Flexiblare redovisningsregler har vidare ökat bankernas möjligheter till skattemässiga förlustavdrag. I syfte att stimulera till ökade reserveringar för problemkrediter har bankerna själva upprättat och kapitaliserat ett bolag som kan förvärva bankernas dåliga lån till marknadsvärden. Genom de sålunda redovisade förlusterna kan bankerna mer fullständigt tillgodogöra sig skatteavdrag. Ingen större bank i Japan har hittills hamnat under de lagstadgade kapitaltäckningskraven. Bankerna har också av staten uppmanats att söka nytt riskvilligt kapital på marknaden vilket ökar marknadsdisciplinen och minskar beroendet av dolda reserver.

4. Kreditmarknadens utveckling

Kreditförlusterna har kulminerat

Omfattningen och den snabba ökningen av kreditförlusterna i banksystemet har varit den allt överskuggande faktorn i utvecklingen på kreditmarknaden under senare år. Från en låg nivå med kreditförluster på omkring en kvarts procent av utlåningen, eller ca 3 miljarder kr 1989 för bankkoncernerna sammantagna, började kreditförlusterna bli mer märkbara 1990 varefter de ökade drastiskt till ca 74 miljarder kr 1992. För bankerna, dvs moderbolagen i koncernerna där den helt dominerande delen av förlusterna återfinns, motsvarade detta totalt närmare 8 procent av utlåningen. För 1993 låg kreditförlusterna något under 50 miljarder

kr. Beloppet innefattar då inte den från 1993 fristående Securumkoncernen vars kreditförluster uppgick till drygt 14 miljarder kr. För perioden 1990-1993 beräknas de ackumulerade kreditförlusterna, inklusive förlusterna i Securum och Retrieva, ha uppgått till över 180 miljarder kr. Kreditförlusterna ligger till 70-75 procent inom sektorn icke-finansiella företag och i runda tal torde hälften av dem ha anknytning till fastigheter. Det är dock viktigt att komma ihåg att när det gäller förlusternas storlek finns det betydande skillnader mellan bankerna. För fyra av de sex större bankkoncernerna har förlustandelen under de nu aktuella åren legat på 3-5 procent medan Nordbanken det svåraste förluståret 1992 nådde över 8 procent och Gota Bank väsentligt mycket högre än så (en jämförelse försvåras i Gota Banks fall av att koncernen saknar ett bostadsinstitut som normalt drar ner förlustandelen).

Kreditförlusterna är fortfarande stora men kan nu förutses ha kulminerat. Bortsett från de statliga rekonstruerade bankerna ligger minskningen det senaste året för de större bankerna omkring 10 procent och i något fall väsentligt mer. Tillflödet av nya problemkrediter har också minskat och stocken av problemkrediter har stabiliserats. Fastighetsmarknaden har delvis stabiliserats men alltjämt råder osäkerhet om hyresnivåerna på vissa delmarknader. De allmänekonomiska utsiktarna har emellertid förbättrats och ränteläget är väsentligt lägre än tidigare. Sammantaget pekar detta på en fortsatt minskning av kreditförlusterna. Denna ljusare bild får naturligtvis inte skymma det faktum att staten genom särskilda rekonstruktioner avlastat de mest förlusttyngda bankerna sina dåliga lån och täckt förlusterna. För det svenska banksystemet innebär utvecklingen att väsentligt lägre kreditförluster kommer att redovisas under 1994 medan förbättringen från samhällsekonomisk synpunkt är betydligt måttligare.

Intjäningen har förbättrats

Mot kreditförlusterna ställs bankernas s.k. intjäning innan rörelseresultatet framkommer. Intjäningsförmågan är resultatet av den löpande verksamhetens intäcks- och utgiftsströmmar. Under den aktuella perioden har intjäningen kunnat hållas på en historiskt sett hög nivå och för 1993 noterades en stark förbättring. Kreditförlusternas genomslag på rörelseresultatet har därigenom mildrats. Först 1992 blev bankkoncernernas sammantagna rörelseförluster så stora att det primära kapitalet minskade substantiellt.

År	Resultat före kreditförluster	Kreditförluster	Rörelseresultat	Kreditförluster i % av utlåningen
1990	25	12	14	0,9 %
1991	27	36	-9	2,5 %
1992	25	74	-49	5,4 %
1993	35	49	-14	3,8 %
1993*	33	63	-30	4,7 %

* Inklusive Securum

Intjäningsförmågan har förvisso hämmats av uteblivna räntor på problemkrediter. Ränteintäktsbortfallet har på årsbasis legat i storleksordningen 15 miljarder kronor de senaste åren. Bankernas räntenetton har därmed relativt sett gått tillbaka till förmån för andra intäkter. Två förhållanden har dock verkat i motsatt riktning, nämligen ett ökat gap mellan ut- och inlåningsräntorna samt den allmänna räntenedgången från senhösten 1992. Räntegapet vidgades ett par procentenheter från slutet av 1980-talet fram till slutet av 1992 varefter en viss minskning kunnat noteras. Räntenedgången har varit kraftig, ca 4 procentenheter på penning- och obligationsmarknaderna, vilket bl.a. lett till minskade finansieringskostnader för stocken av problemkrediter.

Till det senaste årets starka ökning av övriga intäkter bidrar provisionsintäkterna. Bankerna har dragit fördel av en periodvis mycket livlig handel på valuta- och värdepappersmarknaderna. Försäljning och förvaltning av värdepappersfonder är en annan växande intäktskälla. Trenden mot en ökad betydelse för icke-ränterelaterade verksamheter kan komma att bestå. De svenska bankerna ligger här relativt lågt internationellt sett. Betydande intäkter har därtill kunnat materialiseras genom försäljning av obligationsstockar på en marknad med fallande räntor. Till en bättre intjäning har också bankernas omfattande rationaliseringar bidragit, bl.a. har personalstyrkan de två senaste åren reducerats med 15-20 procent eller närmare 10 000 personer.

Minskade rörelseförluster

Sammanfattningsvis har bättre intjäning, lägre kreditförluster och rationaliseringar lett till betydande resultatförbättringar det senaste året. Den samlade rörelseförlusten i bankkoncernerna på närmare 50 miljarder

kr 1992 har reducerats kraftigt under 1993 (exklusive Securum). Den helt dominerande delen av det senaste årets rörelseförluster kan hänföras till Gota Bank. Ett par banker redovisar vinst. Den mycket starka intjäningsförmågan det senaste året har grundats på en kombination av gynnsamma externa omständigheter och egna åtgärder i bankerna. I vissa avseenden finns anledning att räkna med en mer normaliserad utveckling de närmaste åren. Vinsterna på obligationsportföljen kan t.ex. förutses bli lägre eftersom räntorna inte kan fortsätta falla i samma takt. Räntenettet påverkas negativt av att räntegapet minskar. Möjligheterna till en fortsatt bra intjäning får sammantaget ändå bedömas som goda. Mot bakgrund av en förutsedd fortgående minskning av kreditförlusterna bör därmed flertalet bankkoncerner åter ha förutsättningar att visa positiva rörelseresultat. Detta är givetvis nödvändigt för att långsiktigt kunna upprätthålla en tillräckligt stor kapitalbas i en växande ekonomi.

Kapitalsituationen i bankkoncernerna

Bankernas kapitalbas är av avgörande betydelse för möjligheterna till finansiering till konkurrenskraftiga villkor och för utlåningskapaciteten. En viss lägsta kapitaltäckning är vidare i enlighet med internationella regler lagstadgad. Kapitalbasen, i princip eget kapital eller det s.k. primära kapitalet samt förlagslån, skall utgöra lägst 8 procent av placeringarna. Det primära kapitalet får inte sjunka under 4 procent. Placeringarna åsätts olika lagstadgade vikter efter graden av kreditrisk.

Kapitaltäckningen i bankkoncernerna försvagades totalt sett 1992, då de stora rörelseförlusterna ledde till att det primära kapitalet minskade. Täckningsgraden sjönk med närmare en procentenhet till 8,9 procent (inräknat statens stödinsatser för Nordbanken och Gota Bank samt Gota Banks finansiella försäkring). Den kraftiga deprecieringen av kronan hösten 1992 bidrog till en svagare täckningsgrad genom att tillgångar i utländsk valuta kom att stiga omräknat till svenska kronor. Möjligheterna att på egen hand stärka kapitaltäckningen var under 1992 i stort begränsade till kapitalrationalisering, dvs byte av mer kapitalkrävande placeringar mot mindre kapitalkrävande, eller minskad omslutning genom bl.a. utförsäljning av läncstockar eller andra tillgångar. Utvecklingen visar att bankkoncernerna i viss utsträckning lyckats minska kapitalkravet i kronor räknat genom dylika åtgärder. Omvänt har detta således bidragit till att stärka den faktiska kapitaltäckningsgraden.

Möjligheterna till externa kapitaltillskott genom nyemission har i realiteten inte stått till buds under den mest osäkra perioden. I samband med bankernas allt bättre intjäningsförmåga och de stigande kurserna på bankaktier öppnades emellertid den vägen för S-E-Banken och Svenska Handelsbanken att få in friskt kapital. Även Föreningsbanken kunde genom bl.a. sina intressegrupper genomföra en lyckad nyemission. Sammantaget tillfördes banksystemet genom nyemissioner drygt 11 miljarder kr i nytt primärt kapital under 1993. Kapitaltäckningen uppgick till drygt 11 % vid utgången av 1993 och för de större privata affärs-

bankerna till omkring 13 %. Kapitalsituationen har således stärkts avsevärt, men det bör framhållas att bankernas primärkapital totalt sett alltså understiger nettovolymen problemkrediter vilket inte var fallet så sent som 1991.

Bankkoncernerna och främst moderbankerna har olika affärsinriktning och tyngdpunkter i verksamheten. För de mer internationellt orienterade bankerna är kapitalstyrkan strategisk för synen på bankens stabilitet och för tillträdet till utvecklade marknader. Särskilt storleken av det primära kapitalet synes ha fått ökad betydelse i omvärlden. För inhemska och regionalt verkande banker kan något lägre kapitaltäckning sannolikt bättre accepteras av t.ex. finansiärerna. Allmänt ökar dock kraven internationellt på högre kapitaltäckning vilket hör samman med att inte bara kreditrisker utan även ränte- och andra marknadsrisker bedöms kräva särskild kapitaltäckning. Här kommer Sverige inom snar framtid att anpassa sina regler till de regler som kommer att gälla internationellt.

Bostadsinstitutet

I bostadsinstitutet, som med ett par undantag ingår i bankkoncernerna, har kreditförlusterna varit måttligare. Priser och värden på bostäder, som är institutets huvudsakliga utlåningssektor, har genomgående fallit mindre än för kommersiella fastigheter. Hushållens disponibla inkomster har också kunnat hållas uppe trots den höga arbetslösheten. Erfarenheter från andra länder visar att kreditförluster för bostadsinstitutet eller jämförbara institut ligger i en senare fas än bankernas. Trenden i Sverige visar också på större kreditförluster och för 1993 kan de preliminärt beräknas till omkring 8 miljarder kr. Från att ha legat på en helt försumbar nivå i procent av utlåningen har förlustnivån därmed ökat till närmare en procent. Det finns risk för att förlusterna kvarstår på relativt höga nivåer ytterligare en tid med tanke på de finansiella påfrestningarna för vissa kategorier och årgångar av bostäder.

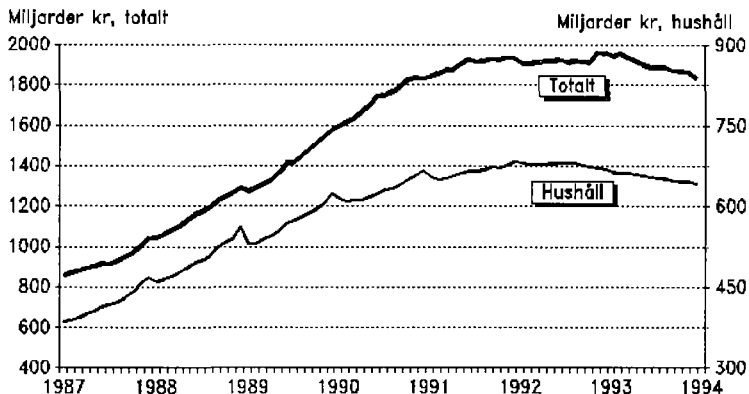
	Resultat före kredit- förluster	Kredit- förluster	Rörelse- resultat	Kredit- förluster i % av ut- låningen
1989	3,3	0,018	3,3	0,002
1990	4,6	0,2	4,4	0,03
1991	6,0	1,3	4,7	0,14
1992	8,4	5,9	2,4	0,6
1993	9,2	7,7	1,5	0,8

Generellt har emellertid förlusterna kunnat motverkas av en radikalt bättre intjäningsförmåga sedan slutet av 1980-talet. Avgörande härför är att pålägget över upplåningskostnaden under 1990-talet ökat kraftigt från under en halv procent till ca 1,5 procent. Mot bakgrund av att instituten måste räkna med fortsatta förluster och även räntebortfall från oreglerade fordringar kan ett högre pålägg komma att bestå en viss tid. Genom att räntegapet således vidgats har instituten totalt sett kunnat uppvisa ett positivt om än sjunkande rörelseresultat även under de senaste åren. Kapitäläckningen för sektorn som helhet har härigenom kunnat upprätthållas. Under 1993 har även kapitalbasen stärkts av nytt aktiekapital och förlagslån.

Utlåningsvolymen m.m.

Så sent som 1990 låg kreditexpansionen i ekonomin på över 20 procent årligen, men har därefter kontinuerligt fallit. För helåret 1993 minskade den totala lånestocken i kreditinstitutet med ca 5 procent, motsvarande närmare 100 miljarder kr. Detta beror till helt övervägande del på att bankernas valutautlåning minskat kraftigt. Företagen har reducerat sina lån i utländsk valuta med drygt en tredjedel. Motsvarande minskning har däremot inte skett av utlåningen i kronor. Allmänhetens minskande lånestock beror i allt väsentligt på att kreditefterfrågan varit extremt svag både från företag och hushåll. Det har skett en betydande skuldsanering och hushållens skuldkvot, mätt i relation till inkomst eller tillgångar, har sjunkit till nivåer som nu är betydligt lägre än under åttio-talet. Sannolikt har de radikalt ändrade förutsättningarna för att låna och spara mer långsiktigt sänkt skuldsättningsnivån. Mot bakgrund av den kraftiga skuldsanering som förevarit och osäkerheten om den nu är avslutad, är

Utlåning till allmänheten 1987-1993.

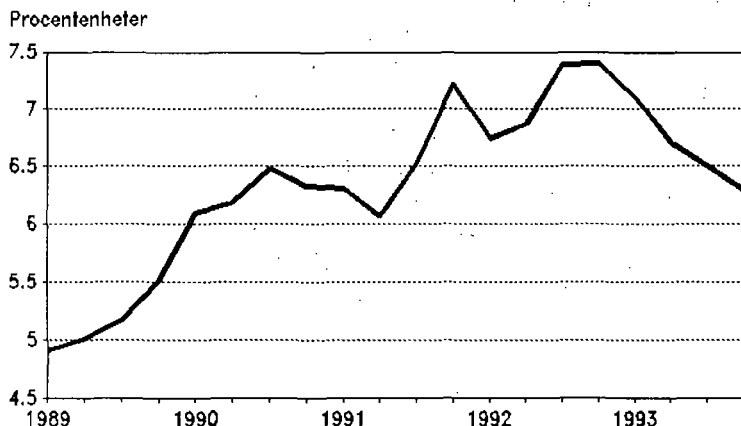
Ann: Källa Riksbanken. Månadsobservationer. Sista observationen avser december 1993.

En jämförelse av utlåningsutvecklingen mellan banker, bostadsinstitut och finansbolag har försvårats under de senaste åren. Inom koncernerna har bostadsinstitutens problemkrediter i form av lån till kommersiella fastigheter överförts till bankerna bl.a. i syfte att renodla institutens bostadsfinansierande verksamhet. Samtidigt har en ökad omläggning skett från banklån med rörlig ränta till fastförräntade lån i bostadsinstitutet. Mellan banker och finansbolag har också skett betydande överföringar av lån. Problemerkrediter har lyfts ut i särskilda nybildade finansbolag, i första hand Securum och Retriva. De traditionella finansbolagens verksamhet har också renodlats och krediter lagts över till moderbankerna. I statistiken har finansbolagens sammantagna utlåning blåsts upp till högre nivåer än tidigare. I realiteten har antalet finansbolag ungefär halverats sedan slutet av åttiotalet.

Även den sektorfördelade utlåningen är mot bakgrund av bl.a. ovanstående statistikproblem svår att tolka. Några belägg för att de mindre och medelstora företagen totalt sett varit "kreditransonerade" finns inte i tillgänglig statistik. En tydlig tendens har däremot varit att bankutlåningen till hushåll minskat relativt kraftigt medan den ökat något från bostadsinstitutet.

Ovan konstaterades att både banker och bostadsinstitut vidgat gapet mellan ut- och inlåningsräntorna. Detta kan sannolikt förklaras av att samtliga svenska kreditinstitut på grund av kreditförluster haft behov att öka intjäningsförmågan samtidigt som låneefterfrågan varit extremt svag och konkurrensen från exempelvis utländska kreditgivare varit av liten omfattning. I och med att bankernas finansiella situation nu medger en mer aktiv kreditverksamhet bör också räntegapet minska. Statistiken för 1993 visar också att en sådan utveckling påbörjats.

Marginalen mellan bankernas in- och utlåningsräntor, kvartalsvis

Anm: Källa Riksbanken. Statistikomläggning fr.o.m. sista kvartalet 1992 medför att siffrorna inte är fullt jämförbara. Per december 1993 har ändrade rapporteringsrutiner höjt utlåningsräntan och därmed marginalen med ca 0,2 procentenheter.

Prissättningen kommer i framtiden sannolikt i ökad utsträckning att differentieras med hänsyn till olika riskfaktorer. Balansen mellan tillgång och efterfrågan på kredit torde dock förbli en central faktor för utvecklingen av räntegapet. Bankerna har idag ett betydande utrymme för utlåning inom ramen för den lagstadgade miniminivån för kapitaltäckningen. Hur detta utrymme i praktiken utnyttjas beror mycket på hur de bedömer behovet av en god kapitaltäckning samt på möjligheterna att medelst rörelsevinsterna bygga på kapitalbasen i takt med en ökad utlåning. Otvivelaktigt har emellertid bankerna nu en utlåningskapacitet som bör kunna möta en växande kreditefterfrågan i en konjunkturuppgång. Det gynnsammare läge som uppstått är resultatet av såväl en samhällsekonomisk stabilisering och nedgång i räntenivån som statens åtagande och direkta stödåtgärder. I nästa avsnitt följer en redogörelse för de olika åtgärder som vidtagits.

5. Stödåtgärder

Riksdagens beslut den 18 december 1992 om åtgärder för att stärka det finansiella systemet innebär att staten garanterar att banker och vissa andra kreditinstitut kan fullgöra sina förpliktelser i rätt tid. Garantin innebär ett åtagande att lämna stöd till fortsatt verksamhet i livskraftiga institut, varvid stödet skall förenas med krav på åtgärder från institutens sida, eller att lämna stöd till rekonstruktion eller avveckling i ordnade former av institut som inte förväntas uppnå lönsamhet på sikt. Syftet med den statliga garantin är att trygga stabiliteten i betalningssystemet

och säkra kreditförsörjningen. Den 1 maj 1993 inrättades Bankstödsnämnden för att hantera stödet och nämnden övertog därmed den verksamhet som tidigare bedrivits i Finansdepartementet.

Institut som omfattas av det statliga stödet är banker med svensk oktroj och vissa kreditinstitut med statlig anknytning. Stöd utges främst i form av lån, garantier och kapitaltillskott. Stödåtgärderna skall utformas på ett affärsmässigt sätt så att statens långsiktiga kostnader för stödet minimeras. Kostnaderna för stödet skall, i möjligaste mån, återvinnas till staten. Staten skall inte eftersträva att bli ägare till banker eller andra kreditinstitut. Stödsystemet skall kvarstå så länge som det behövs och avvecklas när så kan ske utan att fordringsägarnas intressen riskeras. En avveckling kan bara genomföras efter ett nytt beslut av riksdagen.

Bankstödsnämndens arbetsmål och inriktning

Bankstödsnämndens övergripande mål är att, när det behövs, genom stödåtgärder verka för att stabiliteten i betalningssystemet garanteras och kreditförsörjningen tryggas. Nämnden skall analysera den finansiella situationen i stödsökande institut och utforma förslag till villkor för stödet samt besluta om stöd. Vidare skall nämnden följa upp de avtal som har träffats.

De institut som sökt stöd har genomgått en noggrann granskning som legat till grund för bedömningen av om något stöd har behövts och hur det i så fall skulle utformas. Villkoren för det statliga stödet har utformats så att de institut som sökt stöd inte funnit skäl att begära mer stöd än vad som varit nödvändigt. I vissa fall har instituten förbundit sig att utarbeta planer för och genomföra rationaliseringar av verksamheten. Instituterna har även undersökt möjligheterna att förstärka kapitalbasen utan statligt stöd genom exempelvis nyemission och försäljning av delar av verksamheten.

Vid rekonstruktionen av några institut har en uppdelning skett så att merparten av de nödlidande engagemangen överförts till av staten helägda bolag.

Nedan följer en redogörelse för de åtgärder som har vidtagits angående de olika stödsökande bankerna.

Genomförda stödåtgärder

Sparbanken Sverige

I september 1991 framkom att Första Sparbanken, som numera ingår i Sparbanken Sverige, åsamkats omfattande kreditförluster. Situationen föranledde en statlig garanti på 3,8 miljarder kr för ett lån avsett att trygga en rekonstruktion av banken (prop. 1991/92:63, bet. 1991/92:NU12, rskr. 1991/92:52). Redan i mars 1992 visade sig denna insats vara otillräcklig. Garantin omvandlades till ett statligt lån till den

stiftelse som då ägde Första Sparbanken. Lånet löpte räntefritt till utgången av 1995 och därefter med 4 procents ränta. Först efter 1999 kunde lånet sägas upp.

Vidare gick staten i borgen för ett lån från Trygg Hansa SPP till Sparbanksstiftelsen Första och de övriga tio sparbanksstiftelser, vilka uppkommit vid ombildning av sparbank till bankaktiebolag, på sammanlagt 3,5 miljarder kr jämte räntekostnader på högst 0,7 miljarder kr. Som säkerhet för lånet och statens borgensåtagande pantsatte stiftelserna 70 procent av sitt aktieinnehav i Sparbanken Sverige (prop. 1991/92:168, bet. 1991/92:NU34, rskr. 1991/92:288).

Sparbanken Sverige AB bildades 1992 genom en sammanslagning av Sparbankernas Bank, de tio regionala dotterbankerna och servicebolagen inom Sparbanksgruppen samt Sparbanken Första. Kring årsskiftet 1992/93 anmälde Sparbanken Sverige att den sannolikt skulle behöva statligt stöd, utöver det stöd som redan hade lämnats för att lösa problemen i Första Sparbanken. En formell ansökan inkom i februari 1993. Bankstödsnämnden undersökte tillsammans med Sparbanken Sverige möjligheten att förstärka kapitalbasen utan ytterligare statligt stöd. Den 19 november 1993 meddelade Sparbanken Sverige att ansökan om stöd återkallades. I samband därmed offentliggjordes planer på ytterligare kapitalförstärkning genom en nyemission under början av 1994 och en börsintroduktion av banken senast 1996.

I juni 1993 visade det sig att stiftelserna saknade möjligheter att betala förfallen ränta på lånet från Trygg Hansa SPP. Den 29 juni 1993 infriade därför staten genom Bankstödsnämnden en del av sitt åtagande genom att betala ränta med 0,4 miljarder kr. Infriandet finansierades genom en anslagsbelastning på statsbudgeten. Till följd av att stiftelserna inte kunde betala räntan skulle lånet från Trygg Hansa SPP förfalla till förtida inlösen den 28 mars 1994. Lånet och förfallen ränta skulle då komma att uppgå till sammanlagt 3,8 miljarder kr. Stiftelserna begärde till följd härav att få omförhandla avtalen.

Bankstödsnämnden utarbetade tillsammans med stiftelserna ett nytt avtal den 10 februari 1994 vilket regeringen godkände den 17 februari 1994. I enlighet med avtalet har Sparbanken Sverige genomfört en nyemission på drygt 2 miljarder kr. Stiftelserna har samtidigt sålt aktier för 1,6 miljarder kr. Detta belopp skall, så långt det räcker, användas till att i första hand betala statens regressfordran på 0,4 miljarder kr jämte ränta därpå och i andra hand ränta och delbetalning avseende lånet från Trygg Hansa SPP. Stiftelserna har vidare enligt avtalet bildat ett aktiebolag till vilket de av stiftelserna pantsatta aktierna i Sparbanken Sverige samt låneskulden överförs. Bolaget skall ta upp ett nytt lån på marknaden som skall användas till att återbetala lånet från Trygg Hansa SPP. Vidare skall bolaget ta upp ytterligare ett lån på marknaden, uppgående till 2,8 miljarder kr, som skall användas till att återbetala det räntesubventionerade lånet till staten. Den totala lånesumman på 5,5 miljarder kr garanteras i sin helhet (inklusive räntor) av staten. Bolaget erlägger garantiavgift till staten.

Skilnaden mellan det ursprungliga beloppet på 3,8 miljarder kr, vad

avser det statliga lånet, och den summa som återbetalas utgörs av nuvärdet på den tidigare beviljade räntesubventionen. Genom den föreslagna lånekonstruktionen kommer räntesubventionen att belasta statsbudgeten omedelbart och inte som en årlig belastning motsvarande uteblivna ränteintäkter under lånets löptid.

Det totala statliga åtagandet sjunker således från 8 miljarder kr till 6,5 miljarder kr. Statens lånebehov minskar från 3,8 miljarder kr till 1 miljard kr. Belastningen på statsbudgeten ökar omedelbart med netto 0,6 miljarder kr då räntesubventionen görs synlig redan nu, samtidigt som sparbanksstiftelserna betalar statens regressfordran på 0,4 miljarder kr på grund av infriandet av garantin beträffande ränta på lånet till Trygg Hansa SPP.

Nordbanken

Hösten 1991 tvingades staten som huvudägare till Nordbanken att skjuta till 4,2 miljarder kr genom en nyemission (prop. 1991/92:21, bet. 1991/92:NU4, rskr. 1991/92:8). Våren 1992 visade det sig att detta kapitaltillskott inte var tillräckligt på grund av att problemen var betydligt allvarligare än man befarat. Regeringen bedömde att det var nödvändigt med en rekonstruktion av banken. Riksdagen bemyndigade regeringen att, inom en ram på 20 miljarder kr, omstrukturera banken (prop. 1991/92:153, bet. 1991/92:NU36, rskr. 1991/92:352). Därefter köpte staten ut de övriga aktieägarna för totalt 2 miljarder kr.

Den finansiella rekonstruktionen av Nordbanken påbörjades hösten 1992. I november 1992 tillfördes banken 10 miljarder kr i form av aktieägartillskott för att kunna öka reserveringarna för befarade kreditförluster. Nordbanken delades upp, så att merparten av de nödlidande engagemangen överfördes till ett för ändamålet särskilt bildat bolag, Securum AB, och dess dotterbolag. Därmed kunde banken koncentrera sig på traditionell bankverksamhet medan Securums uppdrag blev att förvärva och avveckla de tillgångar som låg till grund för de nödlidande krediterna.

I januari 1993 förvärvade staten samtliga aktier i Securum för 1 miljard kr av Nordbanken. Till Securum fördes krediter och andra tillgångar till ett nominellt belopp av 67 miljarder kr. Då Nordbanken i sitt bokslut reserverat 17 miljarder kr för dessa tillgångar kunde köpeskillingen sättas till 50 miljarder kr. Köpet finansierades genom att staten i januari 1993, med stöd av bemyndigandena som riksdagen beslutade med anledning av prop. 1992/93:135 om åtgärder för att stärka det finansiella systemet, kapitaliserade Securum med 23 miljarder kr samtidigt som Nordbanken lånade ut 27 miljarder kr till Securum, varav 10 miljarder kr är garanterade av staten.

Statens sammanlagda stödsatser till Nordbanken och Securum uppgår till 51,2 miljarder kr, varav utbetalningar har skett med 40,2 miljarder kr.

Rekonstruktionen av Nordbanken har fått avsedd effekt. Banken

fungerar nu väl och gjorde en vinst på 2,7 miljarder kr under 1993. Vid årsskiftet hade Nordbanken ett eget kapital på 13,7 miljarder kr.

För 1993 redovisade Securum kreditförluster på 14 miljarder kr. Rörelseresultatet före kreditförluster visade ett underskott på 2 miljarder kr. Den ursprungliga planen för Securum innebär att bolaget avvecklas på 15 års sikt och att dess egna kapital i stort skall förbrukas under den tid det tar för bolaget att avveckla sina tillgångar. Om marknadsutvecklingen blir fortsatt gynnsam finns förutsättningar för att avvecklingen kan genomföras på kortare tid än 15 år och med ett bättre ekonomiskt utfall. Avvecklingen av bolagets tillgångar skall ske i flera steg. Först omvandlas krediterna till andra tillgångar genom att Securum tar över de underliggande säkerheterna för lånen. Sedan organiseras innehaven i ett flertal dotterbolag som med tiden kan säljas ut. Naturligtvis kan även enstaka objekt i dotterbolagen säljas ut. Under 1993 har en större del av krediterna omvandlats till andra tillgångar.

Gota Bank

I september 1992 framkom att Gota AB, med dess dotterbolag Gota Bank, stod inför betydande förluster som kunde medföra att banken kom på obestånd. Regeringen gjorde den 9 september 1992 en utfästelse att Gota Bank skulle kunna infria sina förpliktelser. Moderbolaget, Gota AB, som inte omfattades av regeringens utfästelse, försattes i konkurs. I slutet av december 1992 tog staten över samtliga aktier i banken från Gota AB. I början av 1993 beslutade regeringen att utfärda en förlusttäckningsgaranti på 10 miljarder kr som en temporär lösning av Gota Banks problem.

Under sommaren 1993 gav Finansinspektionen Gota Bank direktiv om hur banken skulle redovisa befarade kreditförluster. Direktivet innebär att helårets prognosticerade kreditförluster skall tas upp som faktiska kreditförluster redan i delårsbokslutet. Som en konsekvens av direktivet ökade de redovisade kreditförlusterna i halvårsrapporten mer än vad som förväntats tidigare under året. Utan ytterligare stödinsatser hade banken redovisat en kapitaltäckningsgrad på 3,4 procent per halvårsskiftet 1993. Bankstödsnämnden beslutade därför den 20 augusti 1993 att utöka garantin med 5 miljarder kr. Regeringen godkände nämndens beslut den 26 augusti 1993.

Den 8 augusti 1993 beslutade Bankstödsnämnden att dela Gota Bank och att huvuddelen av Gota Banks problemengagemang, till ett nominellt värde av högst 43 miljarder kr, skulle överföras till ett förvaltningsbolag, Retriva AB och dess dotterbolag. Syftet med överföringen var bl.a. att underlätta försäljningen av Gota Bank.

Den 20 december 1993 beslutade Bankstödsnämnden om rekonstruktion av Gota Bank och finansiering av Retriva-koncernen. Beslutet innebär för Gota Banks del bl.a. att de utställda förlusttäckningsgarantierna återtas, att banken tillförs ett ovillkorat aktieägartillskott på högst 20 miljarder kr samt att staten förvärvar samtliga aktier i Retriva AB från Gota Bank för

5 miljoner kr. Vad avser Retriva-koncernen innebär beslutet bl.a. att Retriva AB tillförs 3,7 miljarder kr som ett ovillkorat aktieägartillskott, att 95 miljoner kr tillförs Retriva AB som likvid för nyemitterade aktier i bolaget samt att staten går i borgen för ett av Retriva AB upptaget förlagslån på högst 3,5 miljarder kr.

Det totala åtagandet för Gota Bank/Retriva uppgår, i enlighet med Bankstödsnämndens beslut, till 30,3 miljarder kr, varav 23,8 miljarder kr har föranlett utbetalningar från staten.

Regeringen godkände Bankstödsnämndens beslut den 22 december 1993.

Sammanslagning av Nordbanken och Gota Bank

Bankstödsnämnden beslutade den 9 december 1993 att överlåta Gota Bank till Nordbanken på de villkor som skulle komma att fastställas av nämnden. Nämnden konstaterade i sitt beslut att det efter en omfattande försäljningsprocess endast återstod en anbudsgivare, Nordbanken. Enligt Bankstödsnämnden visade de verkställda undersökningarna entydigt att betydande synergieffekter kan utvinnas vid en samordning mellan Nordbanken och Gota Bank inför en privatisering av Nordbanken. Värdet av dessa samordningsvinster överstiger, enligt nämnden, klart vad övriga anbudsgivare varit villiga att betala utöver Gota Banks substansvärde. Regeringen godkände nämndens beslut den 10 december 1993.

Tidpunkten för överlåtelsen av Gota Bank till Nordbanken beslutades till den 31 december 1993. Då staten äger både Nordbanken och Gota Bank borde det enligt Bankstödsnämndens beslut ankomma på Nordbanken att, sedan staten gjort de kapitaltillskott som krävs för att fylla bristen i Gota Banks balansräkning, kapitalisera Gota Bank. Överlåtelsen av aktierna i Gota Bank till Nordbanken kunde härigenom ske genom ett aktieägartillskott utan någon ersättning. Bankstödsnämnden garanterar dock gentemot Gota Bank att bankens aktiekapital om drygt 240 miljoner kr är intakt per den 31 december 1993 i samband med att aktierna i Gota Bank tillskjuts Nordbanken. Garantin begränsas till 3 miljarder kr.

Skandinaviska Enskilda Banken

I december 1992 anmälde S-E-Banken att banken sannolikt skulle vara i behov av statligt stöd. Den 23 februari 1993 lämnade banken in en formell ansökan om statligt stöd. Efter överläggningar mellan S-E-Banken och Bankstödsnämnden meddelade banken att dess kapitalbas skulle stärkas genom en nyemission på 5,3 miljarder kr. Emissionen blev fulltecknad. Ansökan om statligt stöd återtogs i augusti 1993.

Föreningsbanken anmälde vid årsskiftet 1992/93 att banken var i behov av statligt stöd. Föreningsbanken har undersökts ingående och dess tillgångar har värderats. I maj 1993 stod det klart att banken inte längre förmådde klara kapitaltäckningskravet på 8 procent. Vid halvårsskiftet 1993 uppgick koncernens kapitaltäckningsgrad till 6,9 procent. Bankstödsnämndens arbete har varit inriktat mot att Föreningsbanken i första hand skall stärka sitt kapitalbehov utan statlig medverkan.

Den 22 oktober 1993 beslutade Bankstödsnämnden att ingå ett avtal om statligt stöd till Föreningsbanken. Om banken utvecklas på ett gynnsamt sätt och inte behöver utnyttja sin rätt enligt avtalet så skall stödinsatserna kunna avslutas utan att något statligt tillskott av riskkapital har ägt rum. Avtalet förutsatte att banken genomförde en nyemission som tillförde banken minst 2,5 miljarder kr. För att möjliggöra den planerade nyemissionen gav staten stöd i form av ett kapitaltäckningsskydd. Avtalet innebär i korthet följande. Banken emitterar konvertibla skuldebrev om sammanlagt 2,5 miljarder kr till staten. Skuldebreven löper t.o.m. den 30 juni 1997. Som betalning för skuldebreven utfärdar staten en revers på samma belopp och löptid till banken. Fordringarna löper med samma ränta och får inte överlåtas. Om banken får sådana kreditförluster att kapitaltäckningen hamnar under 9 procent har banken rätt att begära att så stor del av skuldebreven konverteras till aktier att kapitalet förslår till att täcka förlusterna. Vidare innehåller avtalet bl.a. förutsättningar för att konvertering skall få ske, bestämmelser om de aktier som staten erhåller för det fall konvertering sker, när en eventuell förtida inlösen av skuldebreven får äga rum samt vilken avgift banken skall betala till staten. Avtalen omfattar också vissa krav som staten ställer på banken beträffande vidtagande av vissa åtgärder, informations- och rapporteringsskyldighet m.m.

Nyemissionen i Föreningsbanken genomfördes under hösten 1993. Utfallet av emissionen blev att aktier tecknades för 3,4 miljarder kr.

Sammanfattning av stödinsatser

I tabellen nedan görs en sammanfattning av utfallet till dags dato av de ovan beskrivna statliga stödåtgärderna. Av kolumnen Utbetalt framgår i vilken utsträckning stödet har påverkat statens lånebehov.

Det statliga stödet

miljoner kr	Totalt åtagande	Utbetalt	Belastat statsbudgeten
Sparbanken			
garanti	5 500	0	0
räntesubventioner	1 000	1 000	1 000
Totalt	6 500	1 000	1 000
Nordbanken			
aktieteckning	4 191	4 191	4 191
aktieköp	2 055	2 055	2 055
kapitaltillskott	10 000	10 000	10 000
Totalt	16 246	16 246	16 246
Securum			
garanti 1	9 850	9 850	9 850
garanti 2	14 150	13 150	13 150
aktieköp	1 000	1 000	0
borgen	10 000	0	0
Totalt	35 000	24 000	23 000
Gota Bank			
kapitaltillskott	20 000	20 000	20 000
garanti	3 000	0	0
Totalt	23 000	20 000	20 000
Retriva			
kapitaltillskott	3 800	3 800	0
borgen	3 500	0	0
Totalt	7 300	3 800	0
Föreningsbanken			
Konvertibla			
skuldebrev	2 500	0	0
Totalt	2 500	0	0
TOTALT BANKSTÖD	90 546	65 046	60 246

Som framgår av tabellen ovan har statens totala åtagande för det statliga stödet uppgått till 90,5 miljarder kr. Utbetalningar har skett med 65 miljarder kr varav 60,2 miljarder kr har belastat statsbudgeten. Av utbetalningarna på 65 miljarder kr har 1 miljard kr avsett spar-

bankssfären. Det totala åtagandet till Sparbanken Sverige uppgår till 6,5 miljarder kr. Skr. 1993/94:238

Resterande 64 miljarder kr som har utbetalats avser aktieteckning, aktieköp och kapitaltillskott till Nordbanken/Securum samt Gota Bank/Retriva. Det kan således konstateras att över 98 procent av det utbetalade statliga stödet har avsett Nordbanken och Gota Bank. Statens totala åtagande gentemot Nordbanken och Gota Bank uppgår till 81,5 miljarder kr av totalt 90,5 miljarder kr. Genomgripande rekonstruktioner har genomförts för de båda bankerna genom att problemengagemangen förts över till Securum respektive Retriva.

Det totala åtagandet till Föreningsbanken, i den form som anges i det ovan angivna avtalet, uppgår till 2,5 miljarder kr. Avsikten är att Föreningsbanken skall klara sig utan att något statligt stöd utbetalas.

Vad avser övriga banker har, som framgått ovan, S-E-banken ansökt om statligt stöd men återtagit sin ansökan medan varken Handelsbanken, Östgöta Enskilda Bank, JP Bank, Bohusbanken, de fristående sparbankerna eller någon av de utlandsägda bankerna ansökt om statligt stöd.

Ine något av de kreditinstitut som vid sidan om bankerna är berättigade till stöd har ansökt om stöd.

Framtida återvinning samt garantiavgifter

Stödet har kostat skattebetalarna stora belopp genom direkta utgifter över statsbudgeten. En betydande del kan på sikt komma att återvinnas. Det kan ske genom att mervärden från den slutliga rekonstruktionen av Nordbankskoncernen realiserar vid en försäljning av statens aktier i Nordbanken samt genom att Securum och Retriva vid förädling och försäljning av sina tillgångar återvinner delar av tagna förluster. Till viss del sker det också genom olika garantiavgifter i befintliga avtal med några banker.

För de garantier som staten har lämnat till enskilda banker utgår en avgift. Enligt avtalet med sparbanksstiftelserna skall garantiavgiften betalas samtidigt med att lånen återbetalas, helt eller delvis, och beräknas på det belopp med vilket återbetalning sker. Avgiften är 1,5 procent per år för tiden fram till den 1 juli 1997 och 2 procent för tiden därefter. Om lånen under tiden fram till och med den 1 juli 1996 har återbetalats med ett belopp om sammanlagt minst 2,8 miljarder kr, skall garantiavgiften på återbetalat belopp endast vara 0,5 procent. Skulle en högre garantiavgift ha erlagts i samband med återbetalning före sistnämnda dag skall mellanskillnaden restitueras.

Vid slutet av 1993 betalade Gota Bank en garantiavgift på 250 miljoner kr för de garantier banken fått under 1993. Retriva skall i förskott betala 0,6 procent av 3,5 miljarder kr i garantiavgift. För 1994 blir avgiften 20 miljoner kr. Föreningsbanken betalar en avgift för det konvertibla skuldebrevet. Avgiften är 1 procent och uppgår därför för 1994 till 25 miljoner kr.

6. Stödets effekter

Bevarad stabilitet

Kostnaderna för bankstödet måste ses mot bakgrund av de värden som stod på spel. Vid tiden för det statliga åtagandets tillkomst bedömdes situationen på stora delar av kreditmarknaden som extremt osäker. Allvarliga förluster hade tidigare skakat ett par större institut. Valuta- och ränteturbulensen hösten 1992 ökade påtagligt osäkerheten om institutens motståndskraft mot olika påfrestningar samt riskerna för att nya obeståndssituationer snabbt skulle uppkomma. Konsekvenserna för betalningssystem och kreditförsörjning av en sådan utveckling bedömdes som oacceptabla. I grunden överblickbara samhällsekonomiska förluster riskerades. Mellan regeringen och det socialdemokratiska partiet fanns en samsyn om det allvarliga läget samt om nödvändiga åtgärder.

Omfattningen och karaktären på det statliga åtagandet säkerställde att en tilltagande misstro bland olika fordringsägare, inte minst internationella, mot svenska kreditinstituts förmåga att i tid fullgöra sina förpliktelser kunde stävjas. Stabiliteten i betalningssystemet hann aldrig att allvarligt rubbas. Detta är de avgörande positiva effekterna av det statliga åtagandet. Av vad som hittills framkommit torde också kunna konstateras att allmänheten och särskilt företagsamheten generellt inte drabbats av något stopp i kredittillförseln. Möjligheten att söka stöd bör ha minskat den allmänna osäkerheten hos instituten med i grunden positiva effekter på bl.a. kreditförsörjningen. Den kreditåtstramning som kunnat konstateras måste ses mot bakgrund av den tidigare alltför lättsinniga kreditpolitiken. En återgång till en sundare kreditpolitik är till fördel för samhällsekonomin i stort. Det finns dock en medvetenhet om att bankerna i den processen kan bli alltför restriktiva och strömlinjeformade. Det gäller för alla parter att vara uppmärksamma på dessa risker.

Det kan också konstateras att åtagandet fyllt sin funktion att stabilisera banksystemet i så måtto att bankernas upplåningssituation, inte minst vad gäller den internationella upplåningen samt även tillgången till riskkapitalmarknaden, har normaliserats.

Mot dessa positiva systemeffekter kan dock ställas mindre synliga kostnader som ingrepp av detta slag sannolikt innebär. Dessa kostnader kan i första hand ses som risker för minskad effektivitet generellt på kreditmarknaden eller ökat risktagande på felaktiga premisser. Existensen av det statliga åtagandet innebär att marknadsmekanismerna i olika avseenden satts ur spel. De olika aktörernas incitament kan komma att vila på andra grunder än de normalt rådande. Vidare kan konkreta stödåtgärder i sig utgöra en risk för att konkurrensbetingelserna snedvrids. Dessa svårlokaliserade kostnader understryker vikten av att det statliga åtagandet har gjorts temporärt.

I utformningen av riktlinjerna för stödet och i Bankstödsnämndens konkreta arbete med de enskilda bankerna har ett angeläget delmål varit att minimera de ovan nämnda negativa effekterna. Ju större problemen varit desto radikalare åtgärder har måst vidtas. Naturligen uppstår i de sammanhangen frågor om konkurrensneutraliteten. Sålunda har rekonstruktionen av Nordbanken utsatts för viss kritik från enskilda aktörer om att banken överkapitaliserats och erhållit en alltför stark ställning. Regeringen kommer inte tillåta att Nordbanken agerar på ett icke marknadsmässigt sätt till uppenbart förfång för övriga banker. Genom bl.a. aktieutdelning till staten kan bankens kapitaliseringsgrad anpassas om det egna kapitalet blir så stort att det innebär en snedvridning av konkurrensen. Kapitaliseringsgraden är dock för närvarande inte särskilt hög jämfört med de övriga svenska bankerna.

Stödavtalet med Föreningsbanken samt det omarbetade avtalet med sparbanksstiftelserna innehåller, genom en differentiering av avgifterna för statens åtaganden, tydliga incitament för bankerna att tidigarelägga sina förpliktelser gentemot staten. Avtalen ställer också betydande krav på bankerna om fortlöpande rapportering till staten om överenskomna åtgärder rörande bl.a. riskkontroll, informationssystem och upprättande av olika planer. Denna uppföljning är en integrerad del av det statliga stödet och bör också ge bankledningarna incitament att så snart det kan ske komma ur det statliga beroendet.

Detta leder över till vissa andra effekter av positivt slag som delvis kan tillskrivas det statliga stödsystemet. Otvivelaktigt sker nu en utveckling och förnyelse mot ett mer funktionsdugligt banksystem där en första förutsättning varit en rekapitalisering av bankerna. Lika nödvändig är emellertid den interna omstrukturering, rationalisering och utveckling på bl.a. riskkontrollområdet som påbörjats. Bankstödsnämnden har här kunnat bidra till ett konstruktivt arbete.

Bankerna står inför en rad utmaningar av strukturell karaktär såväl i Sverige som i vår omvärld. Nya finansieringsformer och nya konkurrenter på marknaden utmanar många av de traditionella bankverksamheterna. De yttre makroekonomiska omständigheterna kommer liksom tidigare att variera över tiden. Svårigheterna framöver skall således inte underskattas. Emellertid kan det nog hävdas att de svenska bankerna i många avseenden står bättre förberedda än tidigare för att driva en sund och kostnadseffektiv verksamhet.

Strukturella förändringar

Frågan om bankstrukturens effekter på konkurrens och effektivitet är ofta diskuterad. Vårt banksystem har, som i många andra mindre länder, traditionellt varit av oligopolkaraktär. En handfull bankkoncerner dominerar marknaden. Det finns för- och nackdelar med en sådan relativt koncentrerad struktur. Tendensen sedan en lång tid tillbaka har varit att

bilda breda koncerner med möjlighet att erbjuda i stort sett alla slag av finansiella tjänster, även försäkringstjänster. Flertalet provinsbanker har sugits upp i större koncerner men samtidigt med en vilja att behålla deras regionala särart. Finanskrisen har medfört en rationalisering och koncentration av verksamheterna samt renodling av de olika institutens affärsområden.

Det är inte självklart vilken uppgift staten skall ha när det gäller att utforma en lämplig struktur på de finansiella marknaderna. Stabilitet och konsumentskydd är centrala element i lagstiftning och tillsyn. Samtidigt är sund konkurrens en nödvändighet, om samhällsekonomin fullt ut skall kunna tillgodogöra sig det finansiella systemets tjänster. Konkurrensaspekterna är ständigt närvarande i den löpande verksamheten och bristande konkurrens får snabbt genomslag i den allmänna debatten. Förutsättningen för att konkurrenstrycket upprätthålls är att etableringshinder undanröjs och att tjänsteutbudet inte i onödan segmenteras på olika institutgrupper genom föråldrad lagstiftning. På dessa områden har sedan slutet av åttiotalet stora förändringar skett som väsentligt förbättrat konkurrensförutsättningarna. Exempel härpå är att utländska bankinstitut numera kan konkurrera även med filialer och att inhemska banker kan bildas utan tidigare krav på bredd i verksamheten. Flera filialer har också etablerats och ett antal ansökningar om tillstånd att driva bankrörelse föreligger. Denna utveckling är glädjande och om de presumtiva bankerna uppfyller lagstiftningens och tillsynens krav bör de utifrån sina förutsättningar kunna bidra till ökad konkurrens och förnyelse.

Det har i samband med att nya banker önskar etablera sig uttryckts oro för att det statliga åtagandet i själva verket utgör huvudorsaken härtill. I skydd av åtagandet skulle de nya bankerna ta stora risker och konkurrera på osunda villkor. Risken för detta kan inte uteslutas, men får ändå bedömas vara liten. Även i de nya bankerna satsas nämligen ett riskkapital som måste uppgå till motsvarande 5 miljoner ECU (45 miljoner kr) och som inte skyddas av staten. Att statens åtagande är temporärt innebär också att det inte kan utgöra en rationell grund för att starta en bankverksamhet med mer långsiktiga ambitioner. Det är inte heller önskvärt att det etablerade systemet, som delar ansvaret för bankkrisen, skall gynnas på nykomlingarnas bekostnad genom att man inte låter de senare omfattas av det statliga åtagandet. Behovet av vitalare konkurrens har gjort sig påmint i krisens spår. Det är viktigt att nya potentiella aktörer sätter press på de etablerade bankerna och skapar alternativ på marknaden.

Vad gäller bankstrukturen är den väsentliga strukturförändringen på institutnivå att Gota Bank efter rekonstruktion inlemmas i Nordbankskoncernen. En självständig medelstor bank försvinner således. De alternativa lösningar som förelåg för Gota Bank kunde inte erbjuda motsvarande samordningsvinster och därmed gynnsamma effekter på den framtida lönsamheten och på värdet för staten och skattebetalarna. Då erfarenheterna visat att staten har svårt att motivera varför den skall vara ägare till banker kommer i nästa steg en privatisering av Nordbanken att ske. Detta bör öka förutsättningarna för att banken kan utvecklas och

uppnå en långsiktig god lönsamhet. Även i Sparbanken Sverige och Föreningsbanken sker betydande förändringar i ägarbildningen med ett ökat inslag av externa ägare. Den utvecklingen var redan tidigare på gång, men har påskyndats av bankkrisen och av de lösningar som utarbetats av institutet och Bankstödskommittén. Nya ägarställningar som kan ställa starka krav på bankerna måste välkomnas.

7. Andra särskilda åtgärder

Avtal om avgångsvederlag

Att det i enskilda anställningsavtal förekommer en lång uppsägningstid för personal i den verkställande ledningen inom banker, försäkringsbolag och näringslivet i övrigt är inte ovanligt. Dessa avtal, som populärt betecknas som fallskärmsavtal, har sin grund i det förhållandet att personer i företagsledande och därmed jämförlig ställning saknar uppsägnings- och andra skyddsregler som anges i lagen (1982:80) om anställningsskydd. Avtalen har också till syfte att förmå erkänt skickliga personer att anta erbjuden anställning inom banken eller företaget.

I samband med att de avtal om avgångsvederlag som slutits med Nordbankens tre tidigare verkställande direktörer alltmer kom att diskuteras, bl.a. mot bakgrund av bankens betydande kreditförluster, uppkom frågan om de rättsliga förutsättningarna att upphäva eller jämka dessa avtal. Finansdepartementet uppdrog i december 1992 åt f.d. regeringsrådet Bengt Hamdahl att granska möjligheterna härtill. I april 1993 gavs också ett uppdrag till advokaten Otto Rydbeck att bl.a. närmare undersöka omständigheterna i samband med nämnda avtal.

I ett brev den 5 februari 1993 till ledningarna för statliga kreditinstitut angav statsrådet Bo Lundgren riktlinjer rörande anställningsvillkoren för personal i ledande ställning. Av dessa riktlinjer framgår bl.a. följande. I lönen som bestäms på sedvanligt sätt, skall ingå kompensation för avsaknad av anställningstrygghet. Avgångsvederlag som avser tiden efter uppsägningstidens slut skall sättas till så kort tid som möjligt och får tillsammans med uppsägningstiden inte överstiga 24 månader. Avgångsvederlaget skall utbetalas månadsvis. Om oegentligheter, som kan föranleda brottsansvar eller skadeståndsskyldighet, upptäcks före eller under vederlagsperioden skall arbetsgivaren ha rätt att hålla inne vederlaget eller del av det till dess en rättslig prövning skett eller överenskommelse träffats. Lön eller annan ersättning som en person får under vederlagsperioden skall arbetsgivaren ha rätt att avräkna mot utfört arbete och det kan också reduceras om vederbörande utfört arbete utan lön eller ersättning. Lön och övriga anställningsvillkor för verkställande direktör och övriga i institutets ledning bör redovisas i årsberättelsen. Ingångna avtal skall följas. Avtal som uppenbart går utöver vad som ansetts ovan omförhandlas.

Avtal om avgångsvederlag och liknande förmåner kan i vissa fall framstå som starkt överdrivna. Det är därför viktigt att alla sådana avtal

och ersättningar redovisas. Någon skyldighet att redovisa pensionsersättningar och liknande till styrelseledamöter och företagsledning föreligger inte i dag. Regeringen har genom tilläggsdirektiv uppdragit åt Redovisningskommittén att överväga om det behövs särskilda redovisningsregler för pensionsersättningar, avtal om avgångsvederlag och liknande förmåner till styrelseledamöter, verkställande direktörer och andra personer i ett företags ledning. Kommittén har i februari 1994 kommit med ett delbetänkande (SOU 1994:17) vari bl.a. följande framgår. I konsekvens med att årets löner och ersättningar till verkställande direktör och styrelse skall anges särskilt bör även olika typer av framtida förpliktelser som företaget i fråga ikläder sig gentemot sådana befattningshavare redovisas öppet, antingen som ansvarsförbindelse eller som avsättning eller skuld. Detta krav bör även gälla tidigare verkställande direktör och styrelseledamot.

Näringslivets Börskommitté har också avgivit en rekommendation om information angående ledande befattningshavares förmåner. Rekommendationen riktar sig till svenska bolag som har aktier eller aktierelaterade finansiella instrument noterade vid Stockholms Fondbörs AB eller vid annan svensk börs eller auktoriserad marknadsplats. Sådana bolag skall lämna information om ersättningar och individuella förmåner som avser bolagets högsta ledning. Beträffande andra personer i bolagets ledning skall en sammanfattande beskrivning lämnas av de väsentligaste villkoren i avtal om framtida pension respektive avgångsvederlag. Uppgifterna skall lämnas i årsredovisningen.

De två tidigare nämnda utredningarna redovisades den 2 april 1993 respektive den 15 september 1993. Bengt Hamdahls utredning avsåg bl.a. att granska möjligheterna att jämka de ovan angivna avtalen om avgångsvederlag. Hans slutsats av granskningen var att han såg pessimistiskt på bankens möjlighet att vid en process gentemot någon av bankdirektörerna med framgång få till stånd jämkning eller ogiltigförklaring av avtalen.

Otto Rydbecks uppdrag avsåg att utreda om det fanns grund för staten, såsom ägare till Nordbanken, att väcka talan om skadestånd till banken enligt 5 kap. bankrörelselagen (1987:617). Uppdraget innefattade en granskning av de närmare omständigheterna kring slutandet av avtal om avgångsvederlag med bankdirektörerna. Han angav i utredningen att han mot bakgrund av omständigheterna som förelåg före och kring slutandet av avgångsavtalen och vad som i övrigt framkommit inte fann att någon hade gjort sig skyldig till ansvarsgrundande vårdslöshet i samband med tecknandet av avgångsavtalen. Utsikterna för att få framgång i en process ansåg Otto Rydbeck därför som begränsade.

De s.k. fallskärmsavtalen har vällat en livlig debatt. Den allmänna uppfattningen har varit att de avtal som slöts framförallt på 1980-talet och innehöll så lång uppsägningstid som fem år har varit onödiga och oskäliga. Otto Rydbeck konstaterar i sin utredning att fem år måste anses som en alltför lång uppsägningstid men att fallskärmsavtal kan ha sitt berättigande då en arbetsgivare skall rekrytera en person som har en så hög kompetens att utbudet på marknaden av sådana personer är litet och

när personen ifråga dessutom knyts till en befattning som inte omfattas av lagen om anställningsskydd. Den allmänna opinionen synes ha fått den effekten att fallskärmsavtalen numera tar rimligare proportioner. Exempelvis har Nordbanken nu förändrat sin praxis om uppsägningstiden.

Utredningarna har visat att många avtal om avgångsvederlag har varit orimliga. Detta har lett fram till att regeringen den 3 februari 1994 antagit riktlinjer rörande anställningsvillkor för personal i företagsledande och därmed jämförlig ställning i företag som är helägda av staten. Dessa riktlinjer stämmer väl överens med de riktlinjer som Bo Lundgren angav den 5 februari 1993 med följande preciseringar. De personer som avses är verkställande direktör, ställföreträdare för verkställande direktör och, i större företag, direktionsmedlem och arbetstagare med självständig ställning som chef för en större gren av företagets verksamhet. I årsredovisningen skall lämnas uppgifter om de väsentligaste villkoren i avtalen för personalen i ledande ställning angående framtida pension, avgångsvederlag, ersättningar och övriga förmåner. Befintliga avtal som uppenbart går utöver dessa riktlinjer bör omförhandlas om det bedöms kunna ske på rimliga ekonomiska villkor och om det i övrigt kan anses skäligt.

Skadeståndstalan mot styrelserepresentanter

Nordbanken

Den 2 april 1993 gav Finansdepartementet i uppdrag åt advokat Otto Rydbeck att, som angetts ovan, utreda om det fanns grund för staten såsom ägare till Nordbanken att väcka talan om skadestånd till banken enligt 5 kap. bankrörelselagen (1987:617). Uppdraget skulle innefatta en granskning av Nordbankens kreditgivning främst under åren 1988-1990 vilka föranlett omfattande kreditförluster.

I utredningen konstaterade Otto Rydbeck att skadeståndsansvaret för Nordbankens styrelseledamöter var preskriberat avseende åren 1988 och 1989 men att möjligheten till skadestånd kvarstod vad avsåg talan mot styrelseledamöter för kreditbeslut under 1990. Talan mot styrelseledamöter i Norra Nordbanken borde dock i sin helhet vara preskriberad. Med hänvisning till det svåra bevisläget, det osäkra rättsläget, de höga kostnaderna som är förknippade med en skadeståndstalan samt det i sammanhanget relativt ringa utfall en framgångsrik talan kan förväntas medföra rekommenderade Otto Rydbeck i utredningen att staten borde avhålla sig från att föra talan om skadestånd.

En genomgång inom regeringskansliet av vad som framkommit om kreditgivningen i Nordbanken visade att det fanns rättslig grund för att väcka talan om skadestånd. I Otto Rydbecks utredning konstaterades att, mot bakgrund av de stora förluster som förorsakades genom kreditgivningen under 1990, styrelsen borde kunna ställas till ansvar för kreditgivningen i stort. Styrelsen har enligt utredningen i så fall gjort sig skyldig till s.k. cumulerad culpa, dvs. att de tveksamma kreditbeslut som fattats,

och som inte betraktade var för sig kan anses uppnå den grad av tveksamhet att oaktsamhet är för handen, sammantaget ändå medför att styrelsen kan anses ha agerat oaktsamt. Under 1990 skedde stora höjningar av några engagemang som orsakade förluster i miljardklassen. Vid granskningen av dessa engagemang konstaterades stora brister vad avser bankens möjlighet att överblicka engagemangens och givna säkerheters storlek. Krediterna har inte samlimiterats i den utsträckning som borde gjorts och kreditdragningsarna avseende olika bolag som hade relation till dessa låntagare har skett separat.

Med anledning härav uppdrog regeringen den 28 oktober 1993 åt Otto Rydbeck att, såsom ombud för staten, väcka skadeståndstalan för Nordbankens räkning mot de ledamöter av styrelsen under 1990 som haft särskild insikt i bankens kreditgivning. Efter initiativ från styrelseledamöterna kunde, efter förhandlingar, ett förlikningsavtal träffas den 22 december 1993. I avtalet gjorde ledamöterna följande uttalande: "Vi har tagit del av advokat Otto Rydbecks utredningsrapport och vi är medvetna om de synpunkter och den kritik som framförts i rapporten om hur kreditgivningen i Nordbanken hanterades och vi delar i allt väsentligt de synpunkter som där förs fram. Vi bekräftar vårt styrelseansvar för kredithanteringen. Vi vitsordar riktigheten av Rydbecks påpekande att kreditgivningen till Nobel Industrier och Gamlestadens skulle ha handlagts jämlikt bestämmelserna om jävskrediter i bankrörelselagen och därmed att försumlighet förevarit i denna del. Mot bakgrund av de stora kreditförluster som inträffat och för att inte utsätta Nordbanken för en process som skulle leda till skada för banken anser vi det rimligt att göra den återbetalning som angivits ovan."

Avtalet innebär att fem av styrelseledamöterna till Nordbanken skall återbetala 16 miljoner kr med avdrag för erlagd skatt beräknad till 50 procent, eller 8 miljoner kr. Vidare innebär avtalet att ytterligare tre styrelseledamöter skall återbetala sina styrelsearvodet för 1990 till Nordbanken med avdrag för erlagd skatt därpå. Skatten beräknas till 50 procent.

Utöver förlikningsavtalet upprättades en handling där ytterligare tio styrelseledamöter utfäste sig att var och en till banken återbetala erhållna styrelsearvodet för 1990 med avdrag för erlagd skatt, beräknad till 50 procent.

Gota Bank

Bankstödsnämnden gav den 29 oktober 1993 Otto Rydbeck i uppdrag att närmare granska omständigheterna kring större krediter och andra affärshändelser vilka förorsakat Gota Bank förluster. Enligt uppdraget skulle Otto Rydbeck därvid söka klarlägga om det i de granskade ärendena förekommit sådan försummelse som kan medföra skadeståndsskyldighet för viss styrelseledamot trots att styrelsen beviljats ansvarsfrihet eller om det finns grund för skadeståndstalan gentemot delegater eller andra. På grund av preskriptionsreglerna skulle särskild granskning ägnas

åt tiden från och med räkenskapsåret 1990.

En delrapport avseende styrelsens ansvar för kreditgivningen m.m. under 1990 har lämnats. Enligt rapporten har bl.a. följande framkommit. Det finns, vad gäller enskilda kreditbeslut under 1990, anledning att antaga att vidare utredning sannolikt kan ge vid handen att oaktksamhet förelegat vid kreditbeslut på central styrelsenivå. Trots att det hittills företagna utredningsarbetet koncentrerats till 1990 finns det indikationer på att det även beträffande 1991 finns anledning att göra motsvarande antaganden. Vad gäller bankens kreditgivning i allmänhet under 1990 synes det klart att det funnits brister såväl på central nivå som på lägre nivåer. Ett flertal av dessa brister torde ha varit direkt märkbara för styrelsen. Andra brister torde ha konstaterats om utförligare underlag begärts i samband med föredragningar inför styrelsen och om styrelsen utövat noggrannare tillsyn över bankens kreditgivning. För de brister som vidlåtit kreditgivningen är styrelsen ytterst ansvarig. Principiellt föreligger inget hinder mot att väcka en skadeståndstalan mot vissa av styrelseledamöterna. Mot bakgrund av att rättsläget rörande en bankstyrelses ansvar för kreditgivning är osäkert, att bevisläget är svårt, att processen är förenad med höga kostnader och att det ekonomiska utfallet av en process torde bli i sammanhanget relativt begränsat rekommenderade Otto Rydbeck staten att avhålla sig från att väcka talan om skadestånd för bankens kreditgivning under 1990. Eftersom styrelsens sammansättning under 1990, 1991 och större delen av 1992 var i princip densamma ansåg Otto Rydbeck att det kan finnas anledning för staten att, efter en mer genomgripande utredning, återkomma med skadestånsanspråk för hur kreditgivningen hanterades under 1991 och 1992.

Bankstödsnämnden beslutade den 28 december 1993 att Gota Bank skulle väcka talan om skadestånd mot de ordinarie ledamöterna i bankens styrelse som under 1990 genom tjänstgöring i bankens arbetsutskott haft särskild insikt i kreditgivningen i banken. Gota Bank yrkade, i stämningsansökan som gavs in till Stockholms tingsrätt den 30 december 1993, att de angivna styrelseledamöterna solidariskt skall betala 300 miljoner kr till banken. Som grund för yrkandet hävdade banken att det kunde konstateras ett flertal allvarigare brister vad gäller kreditgivningen i allmänhet under 1990 och att det åtminstone beträffande några stora enskilda krediter förelegat oaktksamhet vid kreditbeslut på central styrelsenivå.

8. Statens uppgifter framöver

Statens ägarroll

Sedan finanskrisen började har arbetet i Finansdepartementet och senare i Bankstödsnämnden varit inriktat mot att lösa den akuta bankkrisen. I takt med att läget i finanssektorn stabiliserats ändrar Bankstödsnämndens verksamhet karaktär. Stora stödprojekt har avslutats och nämndens arbete inriktas alltmer på förvaltning och uppföljning av stödavtal.

En annan del av Bankstödsnämndens verksamhet har bestått i att sköta de ägarfrågor som följer av bankkrishantering. När Bankstödsnämnden startade sin verksamhet den 1 maj 1993 överfördes aktierna i Gota Bank, Nordbanken och Securum, som tidigare förvaltats av andra myndigheter, till Bankstödsnämnden. Från Riksgäldskontoret fördes lån och garantier som givits till stödsökande banker över till Bankstödsnämnden. Regeringen godkände den 10 december 1993 Bankstödsnämndens beslut att överlåta Gota Bank till Nordbanken. Genom regeringens beslut den 22 december 1993 förvärvade Bankstödsnämnden för statens räkning samtliga aktier i Retriva AB från Gota Bank.

Nedan följer en redogörelse för Securum och Retriva och för statens framtida ägande i dessa båda bolag. Vidare redogörs för privatiseringen av Nordbanken samt Bankstödsnämndens framtid.

Securum och Retriva

Securum och Retriva är statligt ägda bolag med uppdrag att förvalta och avveckla tillgångar som härrör från problemkrediter i Nordbanken och Gota Bank. Syftet med bildandet av dessa bolag var att renodla verksamheten i dessa banker och skapa de bästa förutsättningarna för att återvinna så mycket som möjligt av de omfattande stödinsatser som krävts. Ett tredje syfte var att stabilisera fastighetsmarknaden till gagn för ekonomin i sin helhet.

Securum, som tagit över de större problemkrediterna i Nordbanken, har nu varit verksamt i ett och ett halvt år, medan Retriva som hanterar Gota Banks problemtillgångar endast varit verksamt ett halvt år.

Båda bolagen har initialt kapitaliserats för att det, om så krävs, skall kunna ta upp till 15 år att avveckla tillgångarna. Det finns dock ingenting som hindrar en snabbare avveckling om det är ekonomiskt gynnsamt.

Securum

Securumkoncernen hade vid utgången av 1993 över 9 000 anställda. Den absoluta majoriteten av dessa är anställda i de industribolag som Securum äger. I moderbolaget, finansbolaget och de olika fastighetsbolagen är ca 500 personer sysselsatta.

Fastighetsbeståndet uppgick 1993 till totalt ca 15 miljarder kr, varav drygt 11 miljarder kr i Sverige, och beräknas vid utgången av 1994, exklusive försäljningar, vara värt ca 25 miljarder kr. Securum hade vid årsskiftet 1993/94 sjutton hel- eller delägda konsoliderade industribolag samt därutöver minoritetsandelar i ytterligare tio större industri- och fastighetsbolag.

Under 1993 har arbetet i Securum koncentrerats på att omvandla problemkrediter till tillgångar. Tillgångarna som vid övertagandet från Nordbanken bestod till 82 procent av krediter har under året omvandlats så att nu bara 38 procent var krediter vid utgången av 1993. Denna

utveckling har skett genom att Securum övertagit de underliggande panterna. Arbetet har gått fortare än vad som ursprungligen planerats.

De fastigheter som på detta sätt övertagits har organiserats i lokala och regionala bolag. I dessa bolag är målet att höja värdet på fastigheterna genom bl.a. underhåll, skötsel och uthyrning. I de förvärvade industribolagen har vidtagits olika åtgärder för att förbättra lönsamheten.

Under 1993 har Securum medverkat till försäljningen av tillgångar för ett sammanlagt värde av 3 miljarder kr. Detta inkluderar en mängd fastigheter i Europa, 40 svenska fastigheter samt aktieinnehav i ett flertal industriföretag.

Securum ägde ursprungligen 72,9 procent av aktierna i Nobel Industrier AB och beräknar genom den nu slutförda fusionen mellan Nobel och holländska Akzo i stället få knappt 20 procent av aktierna i Akzo.

Securums policy är att följa upp oegentligheter även om det innebär negativa ekonomiska konsekvenser för Securum. Detta har under 1993 skett genom bl.a. polisanmälningar i 25 ärenden samt att 72 misstänkta affärer överlämnats till Finansinspektionen.

Genom att arbetet med att omvandla krediterna till tillgångar har gått snabbare än planerat har också kreditförlusterna fram till i dag blivit större än vad som ursprungligen planerats. Totalt uppgick kreditförlusterna till 14,2 miljarder kr under 1993. Det totala resultatet slutade på en förlust på 16,2 miljarder kr. Det egna kapitalet, som 1992 uppgick till 24 miljarder kr har under 1993 minskat till 6 miljarder kr. Denna utveckling avviker i tiden från den ursprungliga planen, men är hänförlig till dels deprecieringen av den svenska kronan, dels att omvandlingstakten varit högre än planerat. Försäljningen av innehavet i Nobel Industrier AB till det holländska kemiföretaget Akzo har slutförts i februari 1994. Affären innebär att det egna kapitalet i Securum ökar till ca 11 miljarder kr genom den realiserade värdeökning som bytet av Nobel-aktier gentemot Akzo-aktier innebär. Securum gör nu bedömningen att utvecklingen kommer att lämna ett överskott, vilket är bättre än den ursprungliga planen.

Den första fasen av Securums uppdrag, dvs. själva övertagandet av tillgångar, beräknas vara avklarad under mitten av 1994 varefter nästa fas med avyttring av tillgångar kan intensifieras.

En stor del av Securums upplåning i Nordbanken sker till Nordbankens upplåningskostnad. Denna finansiering gynnar visserligen Securum, men inte dess dotterbolag eller låntagare, eftersom Securum lånar ut till marknadsmässiga räntor. Detta innebär att Securums fastigheter och industriverksamheter drivs på marknadsmässiga villkor.

Retriva

Retriva är det bolag som har till uppdrag att förvalta och utveckla problemengagemang ur Gota Bank. Retriva bildades under hösten 1993 som ett dotterbolag till Gota Bank. Före försäljningen av Gota Bank till Nordbanken den 31 december 1993 överfördes ägandet i Retriva till staten genom Bankstödsnämnden. Till Retriva överfördes tillgångar med

ett bruttovärde på 39 miljarder kr. Efter nedskrivningar i banken nettovärderades tillgångarna till 16 miljarder kr varav vid årsskiftet 3,7 miljarder kr var kvar i Gota Bank, men garanterade av Retriva. Dessutom har Retriva garantier till tredje man uppgående till 1,5 miljarder kr.

Retriva är kapitaliserat med ett eget kapital från staten om 3,8 miljarder kr. Till skillnad från vad som var fallet i Securum räknar inte Retriva med några större nedskrivningar efter övertagandet av tillgångar. Dessa nedskrivningar har redan skett i Gota Bank.

Retrivakoncernen består av ett moderbolag, Retriva AB samt tre dotterbolag, Retriva Kredit som under de närmaste två åren skall arbeta med att omvandla krediterna till tillgångar, Kungsleden som tar över fastigheterna och Borgkronan som tar över industribolagen. Vid årsskiftet ägde Kungsleden 168 fastigheter. Inom loppet av två år räknar Kungsleden med att inneha drygt 1000 fastigheter. Borgkronan som vid årsskiftet ägde tre mindre industribolag beräknas vid utgången av 1994 äga ca 20 bolag. Totalt hade Retriva vid årsskiftet 510 anställda, varav 290 i industribolag.

Statens ägande i Securum, Retriva och Nordbanken samt privatiseringen av Nordbanken

Det akuta skedet i den svenska bankkrisen får nu bedömas vara över. Det är därför naturligt att se över utformningen av Bankstödsnämndens verksamhet.

De uppgifter Bankstödsnämnden har idag är sammanfattningsvis att förvalta ingångna stödavtal, hålla beredskap för eventuellt nya stödinsatser och förvalta statens ägande i Securum och Retriva samt Nordbanken.

Riksdagen bemyndigade dels hösten 1991 (prop. 1991/92:21, bet. 1991/92:NU4, rskr. 1991/92:8), dels våren 1992 (prop. 1991/92:153, bet. 1991/92:NU36, rskr. 1991/92:352) regeringen att sälja statens aktier i Nordbanken. Riksdagen har vidare gett regeringen bemyndigande att sälja tillgångar som staten förvärvar till följd av åtgärder för att stärka det finansiella systemet (prop. 1992/93:135, bet. 1992/93:NU16, rskr. 1992/93:155). Regeringen har således bemyndigande att sälja statens aktier i Securum och Retriva.

Bankstödsnämndens förvaltningsuppgift avseende ägandet i Securum, Retriva och Nordbanken skiljer sig till sin karaktär avsevärt från Bankstödsnämndens övriga uppgifter. Nämndens föregående generaldirektör har i en skrivelse till Finansdepartementet föreslagit att ägaruppgifterna överförs till ett holdingbolag under ett departement. Regeringen finner förslaget välavvägt. Uppgiften att förvalta och avveckla statens ägande i de berörda bolagen är till sin karaktär så skild från Bankstödsnämndens framtida uppgifter vad gäller uppföljningen av statens åtagande om stöd att statens ägande i stället bör skötas av en särskild organisation.

Statens ägande i Securum, Retriva och Nordbanken kommer därför

inom kort att överföras till ett holdingbolag under Finansdepartementet. Holdingbolagets uppgift blir att utöva ägarinflytandet i bolagen. Detta innebär att bolaget skall tillse att verksamheten i Securum och Retriva bedrivs på ett effektivt sätt och i enlighet med statens intentioner, dvs. en konsekvent driven förvaltning med inriktning på försäljning av tillgångarna till bästa möjliga pris. Vidare skall bolaget genomföra försäljningen av statens aktier i Nordbanken. Utgångspunkten är därvid att uppnå ett så gynnsamt utfall för skattebetalarna som möjligt.

Regeringen har samrått med socialdemokraterna i dessa frågor. Vidare samråd kommer att ske i fråga om holdingbolagets närmare organisation.

Bankstödsnämndens framtida uppgifter

När ägaransvaret för Securum och Retriva respektive Nordbanken flyttas över till ett holdingbolag under Finansdepartementet blir Bankstödsnämndens arbetsuppgifter mer homogena och av mindre omfattning än vad som tidigare varit fallet. Bankstödsnämnden bör bestå som en självständig myndighet så länge som det generella åtagandet finns kvar. Detta är väsentligt inte minst för att bevara det förtroende som återvunnits för den svenska finansmarknaden hos inhemska och utländska investerare. Även om det i dag inte ter sig sannolikt krävs också ytterligare en tids beredskap för oförmodade ytterligare insatser. I nämndens arbetsuppgifter kommer även att ingå att förvalta ingångna stödavtal, att lämna information om innebörden i statens åtagande. Bankstödsnämnden bör vidare dokumentera och föra vidare de kunskaper som stödhanteringen har gett. Bankstödsnämndens kansli kan komma att samlokaliseras med annan myndighet. När statens åtagande, beslutat av riksdagen den 18 december 1992, att banker och vissa andra kreditinstitut skall kunna fullgöra sina förpliktelser i rätt tid, har avskaffats, kan myndigheten sannolikt läggas ned.

Delegationen för privatisering av Nordbanken

Efter att regeringen den 10 december 1993 beslutat överlåta Gota Bank till Nordbanken ansåg regeringen det lämpligt att intensiviera arbetet med att privatisera banken och ge förberedelsearbetet inför försäljning av banken en fastare form. Regeringen beslutade därför den 22 december 1993 att inom Finansdepartementet tillsätta en delegation för privatiseringen av Nordbanken. Delegationen skall ha en rådgivande funktion och skall även ha till uppgift att utarbeta förslag till regeringsbeslut i samband med en försäljning av statens aktier i Nordbanken.

I enlighet med avtalet den 10 februari 1994 mellan sparbanksstiftelserna och Bankstödsnämnden har stiftelserna bildat ett bolag med uppgift att äga och förvalta stiftelsernas aktier i Sparbanken Sverige. Detta bolag skall verka för att Sparbanken Sverige upprättar vissa planer och för att banken lämnar löpande rapporter till Bankstödsnämnden om hur arbetet med planerna framskrider. Avsikten är dock att sådana åtgärder som ryms inom ramen för Finansinspektionens sedvanliga tillsyn snarast skall överföras till inspektionen.

Vad avser uppföljning av avtalet med Föreningsbanken har banken, i enlighet med avtalet, genomfört en nyemission som mottogs väl på marknaden. Härefter har Föreningsbanken börjat utveckla planer avseende den fortsatta verksamheten. Efter att de interna revisorerna kontrollerat dessa planer skall även Bankstödsnämnden granska planerna.

9. Ett svenskt inlåningsförsäkringssystem

Det nuvarande statliga åtagandet är av extraordinär natur och är temporärt. Som anges i propositionen om stödåtgärder skall det avvecklas när förhållandena är stabila och fordringsägarnas intressen inte riskeras. Den senaste tidens positiva utveckling för svensk ekonomi har i många fall också inneburit en positiv vändning för kreditinstitutens ekonomiska och finansiella situation. För 1994 pekar prognoserna på en fortsatt allmänekonomisk förbättring. Utsikterna är också goda att en fortsatt konsolidering skall kunna ske på kreditmarknaden. Mot bakgrund av de internationellt sett stora problem det svenska banksystemet genomgått, måste dock höga krav ställas på att en finansiell konsolidering är säkerställd innan en avveckling av det statliga åtagandet kan ske.

I den allmänna debatten har rests frågan huruvida åtagandet kan begränsas i något avseende eller avgiftsbeläggas. Det är nödvändigt att åtagandet kan fylla de olika funktioner det är avsett för. Risk för otydlighet eller problem att tolka dess innebörd måste i möjligaste mån undvikas. När statens åtagande tillkom var det inte motiverat för vare sig stabiliteten eller förtroendet för det svenska creditsystemet att genom pålagor ytterligare urholka institutens soliditet. Att i dag införa en avgift är behäftat med ett antal problem förutom att det kan ses som konkurrensnedvridande i olika avseenden.

Redan före finanskrisen aktualiserades behovet av någon form av försäkringssystem som mer långsiktigt kunde skydda insättarnas medel och samtidigt bidra till stabiliteten i betalningssystemet. De flesta EU-länder har idag ett inlåningsförsäkringssystem som skyddar kontoinnehavarnas medel då ett institut inte förmår infria sina förpliktelser. I vissa länder skyddar systemen även andra medel än inlåning på konto. En anpassning till EG:s regelsystem kommer att kräva att Sverige inför ett försäkringssystem som är officiellt erkänt. Ramarna för ett sådant

system bestäms i stora delar av ett direktivförslag som kan väntas bli antaget under innevarande år. Som regel finansieras försäkringssystemen genom årliga bidrag, baserade på inlåningsvolymen, från anslutna institut. Det är sålunda instituten själva som står för de kostnader som kan uppkomma i systemet. Den närmare utformningen av ett svenskt inlåningsförsäkringssystem bereds för närvarande i Finansdepartementet. Tidpunkten för dess införande blir bl.a. beroende av de krav det slutliga EG-direktivet ställer. Inget hindrar att ett inlåningsförsäkringssystem införs medan det statliga åtagandet fortfarande gäller.

10. Lärdomar av finanskrisen

Många bär ett ansvar för de problem och kostnader som fastighets- och finanskrisen inneburit. Låntagarna och kreditgivarna kan inte frånta sig sitt direkta ansvar för att ingångna låneavtal inte kunnat fullföljas. I vissa fall har brottslig verksamhet förevarit, i många andra uppenbart åsidosättande av gällande regler. Det är nödvändigt att den normala rättsprocessen här får ha sin gång.

Krisen har emellertid sin upprinnelse i ekonomisk-politiska felbeslut eller i avsaknaden av rationella ekonomisk-politiska åtgärder som ledde till växande obalanser och inflationstryck. Det gav grogrund för det spekulationsklimat som satte sin prägel på olika marknader och som ledde till alltför många misstag av enskilda låntagare och kreditgivare. Här har alla som medverkar i ekonomisk-politiska beslut ett stort ansvar att tillgodogöra sig kunskap och erfarenheter som förebygger att liknande förlopp uppstår.

På det finansiella området ställs vidare lagstiftaren inför svåra avvägningar. Krav på en generellt mindre detaljerad lagstiftning skall vägas mot behov av mer preciserade regler för t.ex. risktagande och riskkontroll. Striktare ansvarsförhållanden inom bankerna mellan styrelse och ledning aktualiseras också. Till viss del innebär den fortsatta anpassningen till EG:s regelverk att dessa frågor kommer på lagstiftarens bord. Till viss del kan emellertid regelkraven för svensk del behöva gå längre eller beröra andra områden.

Vintern 1993 tillsattes en kommitté, Bankkriskommittén (Fi 1993:02), med uppdrag att analysera den utveckling och de orsakssamband som legat bakom problemen på kreditmarknaden. Kommitténs arbete skall vara slutfört före årets utgång och bör kunna ligga till grund för fortsatta överväganden om regleringen av kreditinstituten.

Tillsynen över kreditinstituten

Den finansiella tillsynen i Sverige har idag att verka i en miljö med radikalt annorlunda förutsättningar än tidigare. Orsakerna till detta är flera. För det första har utvecklingen på de finansiella marknaderna och de åtföljande avregleringarna ökat rörligheten av kapitalflöden och priser,

vilket innebär att större krav ställs på enskilda aktörer och på tillsynsmyndigheter. För det andra innebär den europeiska integrationen att den svenska finansiella tillsynen måste anpassas till EG:s regler med bl.a. ett system med en enda auktorisation och hemlandstillsyn av finansiella institut. För det tredje har finanskrisen blottat svagheter inom såväl institut under tillsyn som inom tillsynsarbetet självt.

Finansinspektionen, som bildades den 1 juli 1991 genom sammanslagning av Bankinspektionen och Försäkringsinspektionen, är tillsynsmyndighet över finansiella institut och marknader. Det är av största betydelse att inspektionen kan utföra sina åligganden effektivt och ha den översikt och kontroll som erfordras. Myndigheten måste ha förutsättningar och kompetens för detta. Mycket arbete läggs nu ner för att tillgodose de krav som ställs.

Under det senaste året har ett förändringsarbete intensifierats hos inspektionen vilket syftar till att anpassa tillsynen till de nya kraven och förutsättningarna. För närvarande genomförs en omorganisation vilket innebär en övergång till ett mer funktionsinriktat arbetssätt. Omläggningen syftar till att successivt uppnå en ökad specialisering inom myndigheten. För den operativa tillsynen av kreditinstitut utarbetas riktlinjer inom olika riskområden. Projektet innebär att man fastställer minimikrav för institutens beräkning, rapportering och uppföljning av olika risker. De områden som aktualiseras är kreditrisker, ränte-, likviditets- och marknadsrisker, valutarisker, internkontroll samt information och ADB. Målsättningen är att bilda undersökningsteam för dessa olika riskområden.

Vidare sker en förstärkning och omfördelning av inspektionens personella resurser. Den snabba utvecklingen inom tillsynsområdet gör det nödvändigt att rekrytera ny kompetens samtidigt som övertalighet kommer att uppstå på mindre prioriterade områden.

De senaste årens händelser har också visat på allvarliga brister och missförhållanden i institutens egna rutiner. Det är nödvändigt att instituten genom egna insatser finner arbetsformer som står i bättre överensstämmelse med de risker som finns och det ansvar som krävs. Här bör lärdomar ha dragits inte minst genom Bankstödsnämndens arbete.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 24 mars 1994

Närvarande: statsministern Bildt, ordförande, och statsråden
B. Westerberg, Friggebo, Johansson, Laurén, Hörnlund, Olsson,
Svensson, af Ugglas, Dinkelspiel, Hellsvik, Wibble, Björck,
Davidson, Könberg, Lundgren, Unckel, P. Westerberg

Föredragande: statsrådet Lundgren

Regeringen beslutar att till riksdagen överlämna skrivelse 1993/94:238
med redogörelse för vidtagna åtgärder för att stärka det finansiella
systemet.

1. Inledning

Syftet

Securum och Retriva är statligt ägda bolag med uppdrag att förvalta och avveckla problemkrediter ur Nordbanken och Gota Bank. Syftet med bildandet av dessa bolag var dels att renodla bankverksamheten i dessa banker, dels att ge staten en möjlighet att få tillbaka en del av de omfattande stödinsatser som krävts. Genom att ta över panter hänförliga till framförallt fastigheter, har staten en möjlighet, om och när marknaden vänder upp, att återvinna delar av skattebetalarnas kostnad för bankstödet. Ett tredje syfte var att stabilisera fastighetsmarknaden vilket är till gagn för ekonomin i sin helhet.

Likheter

Båda bolagen har initialt kapitaliserats för att det om så krävs skulle kunna ta upp till 15 år att avveckla tillgångarna. Det finns dock ingenting som hindrar en snabbare utveckling om det är ekonomisk gynnsamt.

Bolagen kommer under sin livstid hela tiden att ändra karaktär. Särskilt under den första perioden sker stora förändringar. Krediter där låntagarna ej kan fullgöra sina plikter omvandlas genom att bolagen tar i anspråk säkerheterna för lånen. Därigenom omvandlas Securum och Retrivas balansräkningar från att ha innehållit krediter till att äga fastigheter och aktier. Tillgångarna kommer att avvecklas successivt.

Även ur en annan aspekt är dessa bolag mycket udda. De tillgångar, i form av fastigheter och industribolag som de tar över har inga naturliga samband. Fastigheterna har stor geografisk spridning och är av många olika slag, vilket ställer högre krav på den organisation som ska ta hand om dem. Det gäller också industribolagen som finns inom en mängd olika branscher, regioner och storlekar. De industribolag som Securum och Retriva idag äger spänner ifrån tillverkning av dambindor i Helsingborg till varvsverksamhet i Norge, hotell i Bryssel och en stor aktiepost i ett av Europas största kemiföretag. I stort sett alla branscher finns representerade i dessa bolag, där finns skog och sågverk, byggmaterial, elektronik, tung industri, handel, turism och konsumentprodukter som glasögonbågar, kostymer och mössor.

Securum, som tagit över de större problemkrediterna ur Nordbanken, har nu varit verksamt i ett och ett halvt år, medan Retriva som hanterar Gota Banks problemtillgångar endast varit verksamt ett halvt år. I Securum har tillgångar skrivits ner till ca 60 procent av det ursprungliga värdet medan de i Retriva skrivits ner till ca 40 procent.

Securum har kommit långt i den första fasen, omvandlingen av krediter till tillgångar, och har idag redan över 1000 fastigheter och ett stort antal konsoliderade industribolag med över 9.000 anställda. Retriva som just bildats har för närvarande bara 168 fastigheter och 11 rörelsedrivande bolag och sammanlagt drygt 600 anställda, men kommer att under det närmaste året genomgå samma process som Securum för att ta över tillgångar.

Det finns vissa skillnader mellan Securum och Retriva. Retriva är ungefär hälften så stort som Securum när det gäller storleken på de tillgångar som tagits över. Till Retriva har överförts 1200 engagemang över 5 miljoner kronor i storlek, till Securum överfördes ca 400 engagemang i princip över 15 miljoner kronor. Det märks tydligt på industribolagen som i Securum är större, i flera fall börsnoterade, medan Retrivas industribolag är små, ofta tidigare familjeföretag, vilket kräver en annan kompetens och styrning.

När det gäller fastighetsinnehaven har Securum en koncentration till de tre storstadsområdena. Retriva har utöver innehav i storstäderna också ett betydande innehav i mellansverige. Securum har en större andel av fastighetsinnehavet utomlands och en större andel hotellverksamheter. Securums fastigheter är i Sverige framförallt kontorsfastigheter, medan Retrivas största del utgörs av bostadsfastigheter.

Etiska regler

Det är ofta känsliga situationer som Securum och Retriva ställs inför, eftersom arbetet rör krediter där människor och företag har svåra ekonomiska bekymmer. Båda bolagen har satt upp egna regler för personalen att följa i dessa många gånger svåra beslutssituationer.

Bägge har t.ex. tydliga regler för hur och när de skall medverka till rekonstruktioner av företag där tidigare ägare kan kvarstå. Det krävs bl.a. att sådana rekonstruktioner skall vara försvarbara på lång sikt och affärsmässiga för att Securum och Retriva skall medverka. En genomgripande analys skall visa på en framtid för det rekonstruerade företaget. En rekonstruktion skall inte genomföras med tidigare låntagare om det inte finns ett grundmurat förtroende för denne. Securum och Retriva skall då dessutom ta betalt för riskkapital. Om inte projektet tål ersättning för riskkapitalet, skall en omedelbar förlust istället övervägas. Om det bedöms möjligt att få betalt för riskkapital, kan en tidigare låntagare tillförsäkras en option att åter förvärva projektet sedan alla lån inklusive riskpremie är betalda.

Det finns också i bolagen vissa interna regler för hur de skall agera i samband med borgensåtaganden, i diskussioner då privatpersoner har kvarstående skulder även sedan eventuella säkerheter tagits i anspråk. Grundregeln är att inga skulder avskrivs, istället kan anstånd beviljas. Om situationen är sådan att personen ifråga ej kan anses kunna betala tillbaka hela skulden, kan uppgörelser träffas, men endast under mycket klara förutsättningar. Detta kräver ett odelat förtroende för låntagaren och en affärsmässighet för Securum och Retriva, dvs. att uppgörelsen skall ge bättre förutsättningar också för långgivaren.

Trots dessa regler som underlättar för Securum och Retrivs personal i hanteringen, är naturligtvis detta svåra frågor särskilt för låntagaren i ekonomiskt trångmål. Det ställer särskilda krav på bemötandet från Securums och Retrivs sida.

Oegentligheter

Securums policy är att följa upp oegentligheter även om det innebär negativa ekonomiska konsekvenser för Securum. Securum har inrättat en oegentlighetskommitté som har arbetat med både interna och externa resurser. Totalt har polisanmälningar skett i 25 ärenden, 72 misstänkta affärer är överlämnade till Finansinspektionen, ytterligare 88 fall ligger hos konkursförvaltare för utredning och 77 ärenden utreds internt. 9 fall har återlämnats till Nordbanken för utredning. Ett delsyfte i detta arbete har varit att kunna bidra till en klarare bild av de frågeställningar som aktualiserats i finanskrisens kölvatten. Retriva kommer också att följa upp oegentligheter på motsvarande sätt och givetvis att polisanmäla alla misstankar om brott.

Säkerhet

Det finns många besvärliga moment för de anställda i dessa bolag, ett av dem handlar om relationen till kunder som försätts i svåra situationer. Hot har förekommit vid ett flertal tillfällen. Säkerhetsaspekterna är därför viktiga. Det gäller både rena säkerhetsförebyggande installationer såväl som regler och föreskrifter för personalen

Samverkan mellan bolagen

Bolagen skall verka vart och ett för sig, och har ibland konkurrerande verksamhet. Syftet med att behålla bolagen separata är att så långt som möjligt minska statens ingripande bl a på fastighetsmarknaden. Det betyder att bolagen kan se olika på framtiden, avyttra till olika priser vid olika tillfällen. Deras organisation kan också skilja sig från varandra. Dessutom är de som beskrivits ovan ganska olika.

I vissa fall har de dock gemensamma intressen i något industribolag

eller i en fastighet. Det är då helt i enlighet med direktiven att de då samverkar, vilket bl.a. kan handla om att byta fastigheter med varandra. Men eftersom de båda drivs affärsmässigt sker detta bara när affären är till gagn för båda.

I vissa fall har dock Securum och Retriva motsatta positioner beroende på vilken säkerhet de har för sina lån t.ex. i en fastighet. I sådana situationer skall bolagen så långt som möjligt försöka lösa problemen gemensamt så att staten inte drabbas av onödiga förluster. I de fall bolagen inte kan komma överens agerar Bankstödsnämnden problemlösare.

2. Securum

Bakgrund

Securum bildades under hösten 1992 som ett dotterbolag till Nordbanken för att ta hand om Nordbankens problemkrediter uppgående till netto 50 miljarder kronor efter reserveringar på 17 miljarder kronor i banken. I januari 1993 skildes Securum från banken och sedan i maj 1993 representerar Bankstödsnämnden staten som ägare. Staten gjorde i januari 1993 ett kapitaltillskott på 24 miljarder kronor till Securum. Detta kapital var beräknat enligt en s.k. kapitaliseringsmodell med utgångspunkten att det om så krävs skall kunna ta upp till 15 år för att avveckla bolaget. Det finns dock ingenting som hindrar en snabbare avveckling om det är ekonomiskt gynnsamt för staten och skattebetalarna.

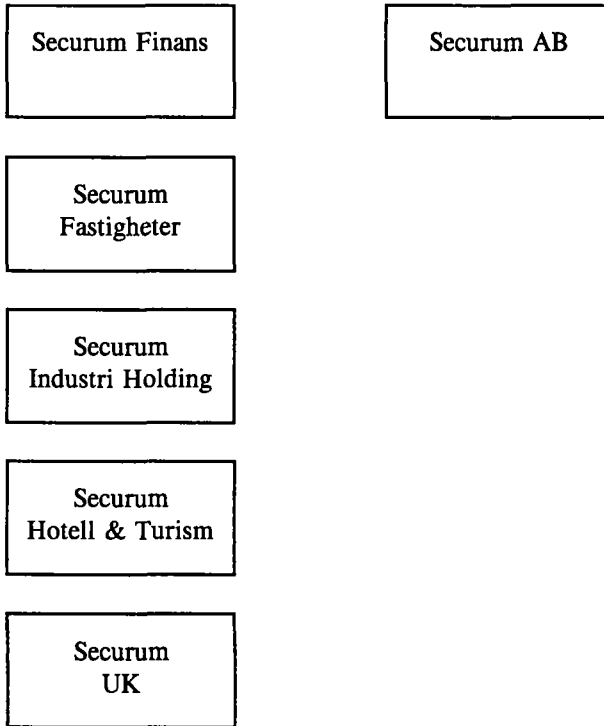
Kapitaliseringen av Securum 1992/93

Eget Kapital	24 miljarder
Lån från Nordbanken	17,4 miljarder
Förlagslån från Nordbanken	10 miljarder

Förlagslånet på 10 miljarder kronor är garanterat av staten. Båda dessa lån om totalt 27 miljarder kronor lånar Securum till en ränta motsvarande Nordbankens upplåningskostnad. Det innebär en för Securum relativt gynnsam finansiering, medan Nordbanken å andra sidan inte får någon marginal på denna utlåning även om den innebär en låg risk.

Trots att Securum på detta vis erhåller en låg finansieringskostnad innebär det inte att dess dotterbolag eller låntagare får någon konkurrensfördel. Detta beror på att Securum i sin tur lånar ut till marknads­mässig ränta, i vissa fall en högre. Även om staten ursprungligen har subventionerat Securum genom dess blotta existens så agerar Securum på helt marknadsmässiga villkor och subventionerar därmed inte några bolag vare sig med låga räntor eller hyror.

Organisation

Securumkoncernen hade vid utgången 1993 över 9 000 anställda. Den absoluta majoriteten av dessa är anställda i industribolag som Securum äger. I moderbolaget, finansbolaget och de olika fastighetsbolagen är ca 500 personer sysselsatta.

Året som gått

Under 1993 har arbetet i Securum koncentrerats på att omvandla problemkrediterna till tillgångar. Tillgångarna som vid övertagandet ursprungligen bestod till 82 procent av krediter har under året omvandlats så att nu bara 38 procent var krediter vid utgången av 1993. Denna utveckling har bl.a. skett genom att Securum övertagit de underliggande panterna. Arbetet har gått fortare än ursprungligen planerat.

*Securums tillgångar enligt portföljmetoden,
miljarder kronor*

	1992	1993, prel. *)
Krediter	42	15
Aktier	7	7

Industrirörelse	0	2
Fastigheter	1	15
SUMMA	51	39

Skr. 1993/94:238
Bilaga

*) bokslutet för 1993 är inte slutgiltigt fastställt och reviderat.

Resultat 1993

Genom att arbetet med att omvandla krediterna till tillgångar har gått snabbare än planerat har också kreditförlusterna blivit större än ursprungligen planerat fram tills nu. Totalt uppgick kreditförlusterna till knappt 14 miljarder kr. Det totala resultatet slutade på en förlust på ca 16 miljarder kronor. Det egna kapitalet, som 1992 uppgick till 24 miljarder kronor har under 1993 minskat till ca 6 miljarder kronor. Denna utveckling avviker i tiden från den ursprungliga planen, men är hänförlig dels till deprecieringen av den svenska kronan dels till att omvandlingstakten varit högre än planerat.

Försäljningen av innehavet i Nobel till holländska Akzo slutförs i februari 1994. Affären innebär att det egna kapitalet i Securum ökar till ca 11 miljarder kronor genom den realiserade värdeökningen som bytet av Nobel-aktier till Akzo-aktier innebär. Securums ledning gör idag bedömningen att det egna kapitalet kommer att bli positivt när avvecklingen är genomförd och att avvecklingen bör kunna vara genomförd fortare än som planerats. Enligt de ursprungliga planerna skulle ingenting återstå av kapitalet efter 15 år.

Under 1993 har Securum medverkat till försäljning av tillgångar för ett sammanlagt värde av 3 miljarder kronor. Det inkluderar en mängd fastigheter i Europa, 40 svenska fastigheter samt aktieinnehav i ett flertal industriföretag.

Securum Finans

Det är till finansbolaget som alla krediter kommit från Nordbanken. Det är i finansbolaget som krediterna omvandlats till tillgångar som sedan förts över till andra bolag i koncernen. För alla krediter har arbetats fram handlingsplaner som inkluderar bl.a. alla juridiska åtgärder som krävts för Securum för att ta över ägandet av en tidigare pant för en kredit. Securum Finans räknar med att ha avslutat arbetet med omvandling av krediterna vid halvårsskiftet 1994. De krediter som då återstår bör eventuellt kunna överlåtas till andra kreditinstitut.

Securum Fastigheter

Fastighetsbeståndet uppgick 1993 totalt till ca 15 miljarder kronor, varav 11 miljarder kronor i Sverige och beräknas 1994, exklusive försäljningar uppgå till ca 25 miljarder kronor. I denna siffra är både svenska och

utländska hotell inräknade trots att de ingår i Securum Hotell & Turism, respektive Securum UK.

Skr. 1993/94:238
Bilaga

Securums fastigheter är organiserade i 4 regionala bolag. Under de regionala bolagen finns ytterligare ett tiotal fastighetsbolag. I Securum Södra är bostadsfastigheterna organiserade i dotterbolaget Skånebo, fastigheterna i Småland sorterar under Corallen i Jönköping. I Västra finns ett flertal bolag som Eklandia Fastighets AB, Harry Sjögren AB, Hedefors Byggnads AB, AB Bäckagård Fastighets AB mfl.

Securums fastighetsinnehav 1993

fastigheter	Antal värde	Bokfört i Sverige	Andel
Securum Östra	208	2 461	22 %
Securum Västra (inkl Norge)	375	4 311	38 %
Securum Norra	129	712	6 %
Securum Södra	326	3 248	29 %
Hotell *)	17	502	5 %
TOTALT SVERIGE	1 055	11 234	
Kontinentaleuropa	37	1 963	
Storbritannien	36	1 544	
USA	1	187	
TOTALT	1 129	14 928	

*) Ingår i Securum Hotell & Turism

Arbetet inom de olika fastighetsbolagen har under 1993 koncentrerats till att överta fastigheterna och att organisera dem i lämpliga dotterbolag. För att höja värdet på fastigheterna är det ofta en fråga om enkla förvaltaruppgifter för att överhuvudtaget kunna lyckas hyra ut fastigheter. Det handlar om underhåll och skötsel som i många fall varit eftersatt. Vakansgraden i det svenska beståndet ligger mellan 20-25 procent. Fokus under 1994 kommer ligga på att rensa ut udda fastigheter i beståndet, ca 15 procent ligger på orter där Securum har få fastigheter. En annan prioritering för 1994 är att sänka driftskostnaderna.

De svenska fastigheter som beräknas ingå mot slutet av 1994 fördelar sig på följande sätt:

Bostäder	28 %
Kommersiella	49 %
Industri	20 %
övriga	3 %

Securums fastigheter är till stor del kontorsfastigheter, t.ex. i utkanten av storstäder. Ett exempel är kontorskomplexet Kristallen i Uppsala som byggdes 1989-1992 med 15 000 kvm kontorsyta. Ursprunglig belåning uppgick till ca 270 miljoner kr, idag värderas fastigheten till 90 miljoner kr. Vakansgraden är för närvarande 81 procent och fortsatta investeringar måste göras för att anpassa fastigheten till framtida hyresgästers behov.

Securum Industri

Securum Industri Holding är idag moderbolag för 7 helägda dotterbolag och 10 majoritetsägda dotterbolag varav 2 är börsnoterade. Dessutom äger man aktieposter i ett tiotal bolag, varav flera är börsbolag. Vid ingången av 1993 ingick här endast Nobel Industrier AB, Facit AB, PartnerTech AB, Kramo AB, BTG Invest AB (moderbolaget till Strängbetong och Citarent) samt vissa aktieposter som t.ex. Esselte AB.

Under 1993 har arbetet i industrirörelsen handlat om att skapa förutsättningar för de övertagna bolagen att förbättra lönsamheten. Att skapa en fungerande ägarstruktur, tillsätta ledningar och styrelser, att sätta upp mål och strategier har varit förutsättningar för att företagen så småningom skall fungera tillfredsställande så att de sedan kan avyttras. Vissa företag har haft stora problem, men i flera fall är det inte industriföretagen som själva haft problemen utan deras ägare. Strängbetong t.ex. är visserligen drabbat av den försämrade byggkonjunkturen, men anledningen till att bolaget hamnade i Securum var att moderbolaget, BTG Invest, genom utköpet av Betongbyggen från börsen fick en för kraftig skuldssättning.

Avyttringar

Securums största aktieaffär var sammanslagningen mellan Nobel Industrier, där Securum ägde 72,6 procent av kapitalet, och den holländska kemikoncernen Akzo. Securum får i den nya koncernen Akzo Nobel knappt 20 procent av kapitalet. Affären slutförs dock först i februari 1994, varför det inte har någon resultatpåverkan under 1993. Som en del av Nobelaffären köpte Securum Nobels dotterbolag Nobelpharma som inte hade någon beröring med Akzo. Aktierna i Nobelpharma har erbjudits till övriga aktieägare i Nobel. Dessutom förvärvade Securum Nobels innehav i Spectra-Physics, där också aktieägarna i Nobel erbjudits förvärv på villkor identiska med Securums och Celsius. Celsiusinnehavet har dock i februari 1994 sålts med en reavinst på 74

miljoner kr.

Skr. 1993/94:238

Bilaga

I januari 1994 har Facit AB avyttrats till Gabrielsson Invest. Genom försäljningen kommer drygt 100 miljoner kr att återbetalas till Securum. Securum behåller dock 20 procent av aktierna. Övriga försäljningar som skett under 1993 inkluderar bl.a. några industrirörelser i Storbritannien.

Helägda industribolag

(preliminära uppgifter för 1993)

Abstracta AB

67 anställda som tillverkar innerväggar och konferensutrustning i Lammhult och Perstorp. Omsättning 52 miljoner kr.

Combi Heat AB

Bolaget är nybildat efter konkurs och tillverkar värmepannor till småhus. 18 anställda i Haparanda. Omsättning 8 miljoner kr.

Daros Holding AB

Bolaget har 254 anställda och är världsledande tillverkare av kolvringar för fartygsmotorer. Dotterbolag i Storbritannien, Tyskland och Italien. Omsättning 194 miljoner kr.

Ljungströmgruppen AB

Tillverkar kostymer under varumärket SIR samt skyddskläder i Vingåker och i Ungern. 203 anställda och 75 miljoner kr i omsättning.

Partner Tech (fd Facit Partner)

Legotillverkning i Åtvidaberg av elektroniska, finmekaniska produkter och kretskort, bl.a. sedelräknare och Sealfax. Omsättning 290 miljoner kr på 485 anställda.

Skaga AB

89 anställda som tillverkar glasögonbågar i Jönköping. Försäljningsbolag i Finland, England och Tyskland. Omsättningen uppgick till 71 miljoner kr.

Westamarin A/S

340 anställda på varv i Kristiansand i Norge som är underleverentör till offshoremarknaden. Omsättning 367 miljoner kr.

Storstaden AB (ingår i Securum aktier AB)

Fastighetsförvaltningsbolag i Stockholm.

Kramo AB

(87,3 procent av kapitalet, noterat på Stockholms Fondbörs)

Uthyrdning av entreprenadsmaskiner och arbetsbodar på 84 olika depåer från Trelleborg till Kiruna. Omstrukturering har skett under 1993 genom förvärv av Citarents och RBMs byggmaskinverksamhet samt Malmros modulverksamhet. Omsättningen var 870 miljoner kr och antalet anställda uppgick till 283 personer.

Nobelpharma

(beräknat 72,9 procent av kapital och röster, noteras på Stockholms Fondbörs i mars 1994)

Tillverkar framförallt tandimplantat av titan. Tillverkning sker i Karlskoga och försäljning sker bl.a. genom 12 utländska försäljningsbolag. Totalt har koncernen 620 anställda, omsättningen uppgår till 730 mkr. Nobelpharma ingick tidigare i Nobel, men fusionerades inte med Akzo. I börsnoteringen i mitten av mars 1994 har de f.d. minoritetsaktieägarna i Nobel erbjudits att delta i Securums förvärv.

Spectra-Physics AB

(beräknat 63,7 procent av kapitalet. Börsnoterat på Stockholms Fondbörs.)

En internationellt verksam industrikoncern med fem högteknologiska marknader. Laserbaserade instrument för byggnadsindustrin, datainsamling, lasrar och lasersystem, kommunikation och navigation samt industriell mätteknik. Antal anställda är ca 4000, tillverkning sker bl.a. i USA, Storbritannien, Costa Rica, Danderyd och Karlskoga. Omsättningen uppgick 1993 till 3 762 miljoner kr. Bolaget har varit börsnoterat sedan 1981, men hette fram till 1991 Pharos och består delvis av verksamheter från AGA och Nobel.

Strängbetong AB

(95 procent av kapital och röster, bokfört värde av moderbolaget 9,6 miljoner kr)

Ledande tillverkare av prefabricerade betongelement, trappor och järnvägsslipers med en omsättning på 759 miljoner kr. Tillverkning sker bl.a. i Kungsör, Veddinge, Herrljunga och Örebro och antalet anställda uppgick till 936.

Westsamgruppen AB

(91 procent av kapital och röster, bokfört värde 1 krona)

398 anställda i distribution av el- och elektronikkomponenter. Koncernen är representerad på ett stort antal orter i Sverige med koncentration till västsverige. Omsättningen uppgick till 857 miljoner kr.

Tre Tranor AB

(91 procent av kapital och röster, bokfört värde 1 krona)

Två tryckerier i Skara och Göteborg som trycker böcker, tidskrifter och

reklam. 52 anställda och en omsättning på 57 miljoner kr.

Skr. 1993/94:238
Bilaga

Fraenkel Bygg & Industri AB

(91 procent av kapital och röster, bokfört värde 7,3 miljoner kr)

Bolaget nystartat efter konkurs. Bolaget bedriver handel med verktyg, maskiner och beslag i Göteborg med omnejd. Antalet anställda är 40, omsättningen 1993 40 miljoner kr.

Ferm & Persson AB

(91 procent av kapitalet, bokfört värde 1 krona)

Tillverkning av fönster, dörrar och fasader i metall samt montering av produkterna framförallt i Stockholm och Göteborg. Omsättningen uppgick 1993 till 87 miljoner kr på 80 anställda.

Electroswede

(51 procent av aktierna, bokfört värde 1 krona)

Elinstallationer till industri och offentlig förvaltning. 263 anställda i bl.a. dotterbolaget Storel i Västsverige och Norge. Omsättningen uppgick till 146 miljoner kr 1993.

Gunnebo AB

(49,6 procent av kapitalet, 50,3 procent av rösterna, bokfört värde 10 miljoner kr) Tillverkning av kätting, spik och stängsel i bl.a. Gunnebo, Ramnäs, Junsele och i USA. Omsättningen uppgick till 769 miljoner kr, antalet anställda till 910 personer.

Aktieposter i bolag där Securum har en minoritetsandel

Namn	Andel av av kapitalet	Bokfört värde, mkr	Kommentar
Nobel	72,6 %	6 130	Sålt i februari 1994 till holländska Akzo. Securum äger nu istället knappt 20 % i Akzo.
Esselte AB	12,3 %*	376	Kontorsvaruföretag. Övriga storägare; Retriva 8,8 % Ratos 11,6 % Getinge 2,9 %
Pleiad	19 %	425	Fastighetsbolag ägt av Volvo, AMF, SPP, 1-3 APfonden
Klövern	16 %	124	Klövern förvärvade i februari 1994 Bastionen Syd, samt vissa fastigheter i Diligentia. Securum får 11,2 % i det nya bolaget.
Gamle- staden	27,9 %	0	Finansbolag under avveckling. Övriga ägare:

Intressenter			Handelsbanken 24,5 %, Sparbanken 19,8 %, S-E-Banken 17,3 %, Retriva 10,6 %	Bilaga
Fabege	4 %	12	Rekonstruerat fastighetsbolag	
Celtica **)	17 %	40	Option på fastighet i Munchen.	
Gotic int.	18 %	19	Sydsvenskt bolag för tyska fastighetsköp.	
Bonifazius	26 %	16	Fastighet i Mainz i Tyskland.(Från Invent)	

*) Efter förändringar i januari 1994 uppgår Securums andel till 11,8 %

**) Efter förändringar i januari 1994 uppgår Securums andel till 38,5 %.

Securum Hotell & Turism

Bolaget bildades i maj 1993. Vid årsskiftet ägde bolaget 17 hotell och konferensfastigheter i Sverige till ett bokfört värde av 502 miljoner kr. Engagemangen är mycket varierande och kringanläggningar som golfbanor och skidliftar förekommer. Vissa hotell både drivs och ägs av Securum, t.ex. Hotell Collegium i Linköping, Hotell Dalhall i Åmål och Kramer i Malmö. I de flesta fall äger dock Securum endast fastigheten, det gäller t.ex. Poseidon i Göteborg, Plaza i Karlstad, Stora Hotellet i Jönköping och Fågelbrohus på Värmdö. Minst 6 ytterligare fastigheter kommer att förvärfvas under 1994.

I Securum Hotell & Turism ingår också Åre Invest, som vid årsskiftet ägdes till 91 procent av Securum och till 9 procent av Åre kommun. Föreningsbankens bolag Mandamus har senare inträtt som aktieägare så att Securums andel sjunkit till 76 procent. I bolaget ingår anläggningar som Åre Fjällby, Tegetornet och liftsystemet.

Securum UK

Securums engelska verksamhet är i många avseenden uppbyggd som den svenska. I England finns en fastighetsrörelse med ett trettioal fastigheter, varav den s.k. Arken är den mest framträdande. Det finns en hotellrörelse som äger och förvaltar ett tiotal hotell samt en industrirörelse med två tjänsteföretag. Servisair (flygplatservice) och ANC (frakter) som sammanlagt sysselsätter ca 4 000 anställda. Hotellrörelsen har 500 anställda. 1992 övertog Securum UK tillgångar från Nordbanken om netto 370 miljoner pund, och under 1993 har tillgångar för 100 miljoner pund avvecklats. Den engelska fastighetsmarknaden har under 1993 varit gynnsammare än den svenska.

3. Retriva

Bakgrund

Retriva är det bolag som har till uppdrag att förvalta och avveckla problemengagemangen ur Gota Bank. Retriva bildades under hösten 1993 som ett dotterbolag till Gota Bank. Före försäljningen av Gota Bank till Nordbanken den 31 december 1993 överfördes ägandet i Retriva till Bankstödsnämnden, som statens representant.

Efter värderingar i Gota Bank överfördes tillgångar till ett värde på 16 miljarder kronor till Retriva. Dessa tillgångar var tidigare värderade till 39 miljarder kronor i banken. Av tillgångarna var 3,7 miljarder av dessa vid årsskiftet kvar i Gota Bank, men garanterades av Retriva. Dessutom har Retriva garantier till tredje man uppgående till 1,5 miljarder kronor.

Retriva är kapitaliserat med ett eget kapital från staten om 3,8 miljarder kronor. Till skillnad från vad som var fallet i Securum räknar inte Retriva med några större nedskrivningar vid övertagandet av tillgångar. Dessa nedskrivningar har redan skett i Gota Bank.

Balansräkning enligt kapitalseringsbeslutet 1993

Aktier	0,2	Lån	5,0
Utlåning	9,3	Förlagslån	3,5 (m.statlig garant)
Fastigheter	2,5		
Övrigt	0,3	Eget kapital	3,8
Summa	12,3	Summa	12,3

*)Bokslutet är vare sig fastställt eller reviderat.

Organisation

Retrivakoncernen består av ett moderbolag, Retriva AB samt tre dotterbolag. Retriva Kredit, ett finansbolag, som under de närmaste omkring två åren skall arbeta med att omvandla krediterna till tillgångar, samt Kungsleden, Retrivas ägarbolag för fastigheter och Borgkronan ägarbolaget för industribolag och andra rörelsedrivande bolag. Moderbolaget Retriva AB, med kontor på Kungsgatan i Stockholm, hade 26 anställda.

Retriva AB

Retriva Kredit

Borgkronan

Kungsleden

Retriva Kredit

Retriva Kredit är ett finansbolag, till vilket 9,3 mdr kronor i krediter överförts från Gota Bank. Kreditorganisationen inkluderar 5 regionkontor, Stockholm, Göteborg, Jönköping, Karlstad och Utland med totalt 137 anställda. Arbetet i Retriva Kredit kommer att nå sin toppbelastning under 1994 och 1995. Därefter beräknas tillgångarna vara överförda till Kungsleden respektive Borgkronan.

Kungsleden

Vid årsskiftet ägde Kungsleden 168 fastigheter. Inom loppet av två år räknar Kungsleden med att inneha drygt 1000 fastigheter i Sverige. Kungsleden hade vid årsskiftet 51 anställda. Kungsleden består av 5 regioner och har 20 dotterbolag.

Kungsledens beräknade fastighetsbestånd 1994-1995

	Antal fastigheter	Bokf.värde, mkr	Andel i Sverige	
Öst	186	1 769	24	%
Väst	338	2 157	30	%
Norr	19	230	3	%
Syd	256	1 556	21	%
Mellan	220	1 585	22	%
Summa Sverige	1 019	7 297		
Kontinental- europa	59	2 125		
Storbritannien	5	400		
USA	1	400		
TOTALT	1 084	10 223		

Kungsleden har under 1993 avyttrat fem fastigheter samt genom förköpsrätter överlåtit ytterligare två fastigheter, totalt till ett värde av 39 miljoner kr. Under 1994 och 1995 kommer därför arbetet i Kungleden att primärt vara inriktat på att ta över fastigheter. Dock kommer udda enheter att avyttras redan under denna period.

Kungsleden förvaltar också Retrivas ägarandel i West Invest Forttress (62 %) ett börsnoterat holländskt fastighetsbolag med 130 fastigheter.

Av de svenska fastigheterna motsvarar av värdet:

Bostäder	38 %
Kommersiella	27 %
Industri	19 %
övriga	13 %
hotell	3 %

Borgkronan

Borgkronan som vid årsskiftet ägde 3 mindre industribolag med 140 anställda beräknas vid utgången av 1994 äga ca 20 bolag. Industribolagen som beräknas komma in är små eller medelstora vilket följer av den kundstruktur som Gota Bank hade.

Arbetet i Borgkronan, som påbörjades redan i januari 1993 har inledningsvis koncentrerats på att i regionerna inventera och analysera problemengagemang. Därefter inriktas arbetet på att rekonstruera företagen genom att ordna finansiering, tillsätta ledning och styrelseledamöter och skapa en stabilitet som gör att bolagen kan ägna sig åt själva verksamheten. För varje bolag upprättas i Borgkronan en handlingsplan för hur engagemanget på sikt skall avvecklas. Borgkronan har också medverkat till att skaffa nya ägare till ett antal företag, några tidigare problemkrediter har tillfrisknat, några har å andra sidan gått i konkurs. Under hösten 1993 avyttrades innehavet (5,9 %) i Skåne-ripen.

Helägda bolag 1993-12-31

Ellte Mössor AB.

Genom Borgkronans försorg fusionerades Ellte 1993 med Sätila mössor. Ellte Mössor AB äger därefter 50 procent av Sätila Ellte Kb som tillverkar och säljer mössor både för Sverige och på export. Omsättningen i det fusionerade bolaget beräknas uppgå till 40 miljoner kr och antalet anställda till 65 personer. Det bokförda värdet på aktierna är 0. Retriva har dock 13 miljoner kr i krediter till bolaget.

AB Ragnvald Torkelsson

Torkelsson är en möbelgrossist i Skånes Fagerhult. Möbler importeras från Rumänien och säljs till detaljister i Sverige. Omsättningen 1993 uppgick till 60 miljoner kr, antalet anställda till 20.

Skr. 1993/94:238

Bilaga

Dam-Bi Produktion AB

Tillverkning av bindor i fabrik i Mörarp utanför Helsingborg. Omsättningen uppgick 1993 till 30 miljoner kr, med 55 anställda. Aktierna är bokförda till 0. Lån i Retriva 14 miljoner kr.

Ytterligare ägarengagemang som förvaltas av Borgkronan

Guadalmina Hotell (100 procent) på spanska solkusten med 60 anställda och 27 miljoner kr i omsättning.

Hagaköket (50 procent) norr om Uppsala, en kökstillverkare med 60 anställda och 36 miljoner kr i omsättning.

Sollerö Golf (75 procent) Golfbana vid Siljan. 2 anställda, omsättning 1 miljoner kr.

Borgkronan Hotell AB (100 procent) Hotellverksamhet i två hotell i Bryssel. 30 anställda, omsättning 10 miljoner kr. Lån i Retriva 168 miljoner kr.

Bolag som tagits över efter 1993

Tibrokök AB (100 procent)

Produktion av kök i Tibro. Omsättning 45 miljoner kr. Antal anställda 50.

BIA AB (100 procent)

produkter av glasfiberarmerad plast i Köping. Omsättning 11 miljoner kr, antal anställda 10.

Wåge AB (100 procent)

Tillverkning av pumpstationer i Töreboda med 20 anställda. Omsättningen uppgår till 23 miljoner kr.

Magneten AB (100 procent)

Bilhandel i Värnamo. Omsättning 100 miljoner kr, antal anställda 49.

Dessutom finns i Retriva ytterligare ett 20-tal engagemang i industribolag där Borgkronan kan komma att bli delägare under 1994 genom konvertibler eller optioner samt några aktieposter.

Aktieposter i Retritva 1993Skr. 1993/94:238
Bilaga

Företag	Andel av kapitalet	Kommentar
Esselte	8,8 %	Börsnoterat kon- torsvaruföretag. Se Securum
Realia	4,3 %	Rekonstruerat fas- tighetsbolag
GNW	3 %	Ägare till 22 % i Catena (bilhandel)
Tre Byggare	11,5 %	Byggbolag (Peab)
Westwood	6,2 %	S å g v e r k & byggmaterial i Värmland.
Gamlestaden Intressenter AB	10,6 %	Se Securum.